

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İSMAİL GEZGİN

Kırmızı Başlıklı Kız'dan İlk Günah'a...

Masalların Şifresi*

*SEL YAYINCILIK

Kırmızı Başlıklı Kız'dan İlk Günah'a...

MASALLARIN ŞİFRESİ*

İSMAİL GEZGİN 1965 yılında Ilgın'da doğdu. 1987 yılında Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji bölümünden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Halen Ege Üniversitesi'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yayınlanmış eserleri:

Aynadaki Herodotos, *Güncel Yayınları* 2004

Mitoloji: Mitos ve Logos, *Güncel yayınları* 2004

Arkaik ve Klasik Dönemde Batı Anadolu, *Detay Yayıncılık* 2007

Alacaat'tan Alaçatı'ya-Rüzgârlı Bir Köyün

Hikâyesi, *Sel Yayıncılık* 2007

*** SEL YAYINCILIK**

*** SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Caddesi, 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul

Tel.: (212) 516 96 85 Faks: (212) 516 97 26

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: posta@selyayincilik.com

ISBN 978-975-570-342-8

*** SEL YAYINCILIK: 334**

Kırmızı Başlıklı Kız'dan İlk Günah'a...

MASALLARIN ŞİFRESİ

İsmail Gezgin

© İsmail Gezgin - Sel Yayıncılık

Birinci Baskı: **Aralık 2007**

Baskı ve Cilt: Şefik Matbaası

Marmara San. Sitesi, M Blok No: 291 İkitelli / İstanbul Tel.: 0212 472 15 00

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İsmail Gezin

Kırmızı Başlıklı Kız'dan İlk Günah'a...

MASALLARIN ŞİFRESİ

Mavi suların parlak pullu denizkızına

İÇİNDEKİLER

Masal Dünyası 13

Masal Üretim Merkezi: Bilinçdışı 23

Masalların Dili 33

Kırmızı Başlıklı Kız 38

Pinokyo 56

Külkedisi 71

İlk Günah ve Cennetten Kovulma 107

Başlangıç

Çocukluğumuzdan hepimiz biliriz; masal dünyası büyüdü bir dünya. Bu dünyada her şey mümkündür. Hatta imkansız diye bir kavram yoktur. Çocukların dünyasıdır bu dünya. Hayvanların konuştuğu, sihirlerin gerçek olduğu, farelerin araba çeken atlara dönüştüğü, kabakların araba olduğu bir dünya. O kadar renkli, o kadar geniş. Elinizdeki kitap bu büyüdü dünyanın sırlarını keşfetmek isteyenler için hazırlandı.

Doğrusu çok masalla geçmedi çocukluğum. Ama masalsı dünyanın bütün ürünleriyle o yaşlarda tanıştım. Kültür gereği anlatılan şeyler hep dinsel içerikliydi. Cinler, periler, melekler ve şeytanlar kol geziyordu. Çocukken çok melek gördüğümü biliyorum. Geppetto Usta örneğinde olduğu gibi “çok istersen olur.” Anem böyle demişti: “çok istersen olur.” Bir keresinde Hızır Peygamberi görmüştüm. Bir Hıdrellez günüydü. Herkes onunla karşılaşabilmek için kırlara dağılmış piknik yapıyordu. Hatırlamadığım bir nedenle

ben evde kalmıştım. Muhtemelen gidemediğim için de üzgündüm. O gün o kadar çok istedim ki, hala bir şeyi çok istediğimde o günü hatırlarım. Başımı kaldırdığımda camda bana bakıyordu. Esmerdi, nur yüzlü; beyaz uzun saçları ve beyaz sakalları vardı. Gülümse-di ve göz kırptı bana. Hani şu çocuklara kırılan cins-ten. Sonra geldiği gibi kayboldu. Annem benim anlat-tıklarımın çok etkilenmişti. Hatta o günden sonra beni daha çok sevdiğini bile hissetmişimdir. Çünkü Hızır herkese görünmezdi. Bu beni özel kılmıştı. Bu-nun çocuksu bir şey olduğunu biliyorum ama çok da önemli değil, kendimi daha iyi hissettiriyor. Daha son-raları başka şeyler de görmüştüm. Nasıl göreceğimi biliyordum nasılsa ve bunu sık sık yaptım. Birkaç kez şeytan gördüğümü de hatırlıyorum. Ama sanırım kor-kudan detayları hatırlayamıyorum. O zaman bu dün-yanın nasıl olduğuna akıl erdiremezdim. Aynı anda başka bir gerçekliğin yaşandığını düşünürdüm.

Çocukluğum uzun kış gecelerinin isli gaz lambala-rının alevinde uzun gölgeli bir evde geçti. Babamın ki-tapları vardı. Onları biz hiç okuyamazdık. Çünkü on-lar eski dilde yazılmışlardı. Onların içinde çok güzel öyküler vardı ve her akşam yalvarırdık beş kardeş “baba ne olur bize o kitaplardan oku” diye. Kimi za-man sıkılsa da babam, okurdu. İlk kez “cennetten ko-vulduğumuzu” o zaman öğrenmiştim. Ne demekti bi-lemiyordum ama babam iyi bir şey diye bahsediyordu cennetten. O zamanlar babam hep her şeyi bilirdi. Me-sela yılanın ayakları olduğunu yine babamın kitapla-

rından öğrendim. Okula gittiğim dönemlerde “ben de okuyacağım” diyerek Osmanlıca öğrenmeye çalıştım-
sa da hiçbir zaman onları akıcı bir şekilde okuyacak
kadar Osmanlıca öğrenemedim.

Aradan geçen zaman bir kader gibi beni yeniden o
dünyanın içine soktu. Üniversitede ders vermeye baş-
layınca yeniden karşıma çıktılar. Bu büyüğü dünyadan
kurtulmak mümkün olmayacaktı. Eski meraklarımı
giderebilmek amacıyla da olsa biraz işin içine girince,
kurtulamayacağımı anladım. Gerçekten de bu dünya
büyüğü bir dünya idi. Masalları bu dünyaya çıkarmak
amacıyla yola çıkan ben, masal dünyasına karışmış;
bir peri kızına aşık olmuş sarayında yaşarken bul-
dum kendimi.

Belki de hayatımdan memnun olduğumdandır, bu
macerada edindiğim sırları sizinle paylaşmak istedim.
Masalları ve bu dünyayı seven sizlerle.

İsmail Gezgin

Masal Dünyası

Masalların dünyasında birçok insan var; toplumlar var, masalları anlatan kadınlar, nineler ve dinleyen çocuklar var. Masalların içinden zamanlar akar, zamanın içinden insanlar. Bir sihirdir masallar; bir vardır bir yoktur. Hem vardır hem yoktur. Hemen herkesi içine alıveren büyü bir dünyadır masal dünyası. Çocukları masallarla uyutan büyükler de masala dahil olurlar. Masal canlıdır; anlatıldıkça beslenirler, gelişirler; bir zamandan diğerine akmaları kolaylaşır. Kahramanları unutulmaktan, ölmekten kurtulurlar. Tarihin derinliklerinden gelirler; ancak anlatıldıkça güncellenirler. Kendilerini anlattırmak için çaba sarfederler. Çocukların aklına düşerler; kimi zaman hiç nedensiz “bana masal anlat” diyen bir çocuğa rastlamak mümkündür. Masallar büyükleri çocukların ağzından kandırırlar. Öyle masallar vardır ki, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Onlar sürekli anlatılmayı başaran güçlü masallardır. Kültür var oldukça onlar da varolacaklar-

dır. Varlığını sürdürmenin hep bir yolunu bulan ölüm-süz masallardır. Kimi masal vardır anlattığımız sürece yaşarlar. Anlatım bittiğinde masal da biter. Ama kimi masal vardır; anlatıldıkça güçlenir ve büyür. Kısa sürede yayılır.

Masal dünyası çocuksu bir dünyadır. Çocukların bir dönem gerçekliğidir. “Benim babam dünyanın en güçlü adamıdır ve yıldırımları bile tutabilir” diyen bir çocuğa her an rastlayabilirsiniz. Her çocuğun uçabildiği, imkansız görünen şeyleri yapabildiği ve bunu diline yansıttığı bir dönem vardır. Yetişkinlik öncesi dünya diyebiliriz masal dünyası için. Gerçeklik ve yaşam diye dayattığımız safsatanın öncesinde var olan büyü-lü dünya, masal dünyası. Hepimizin içinden geçerek, gerçekliğe ulaştığı bir zaman tünelidir masal dünyası. Her çocuğun bir kahraman olduğu bu dünyadan geçmeyen kimse yoktur. Herkesin bir biçimde yolu bu dünyadan geçmiş, herkes mutlaka masallarda rol almıştır. Her kız çocuğu ömründe en az bir kez Pamuk Prenses olmuştur; her erkek çocuğu da Pinokyo.

Bütün kültürlerde ve bütün zamanlarda masal vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Büyüklerin çocuklara masal anlatmadığı bir toplum düşünülemez bile. Çünkü toplum olmanın en temel taşlarından birisidir aslında masallar. Masallar çocukların gerçeklikleridir. Hatta bazı masalların her kültürde aynı olduğu bile ileri sürülebilir. Çok iddialı gibi görünebilir; ancak gerçek-

ten de masallar birbirine çok benzerler ve hatta aynıdırlar. Uzaklık, farklılık gibi şeyler masallara engel olamazlar. Onların dünyası her yerde aynıdır ve geçerlidir. Bir Kızılderili çocuğunun dinlediği masallar ile bir Anadolu çocuğunun dinlediği masallar içerik olarak aynıdır. Dillerin ve kültürlerin farklılığı bile buna engel değildir.

Masallar ihtiyaçtır; masal kitaplar da bittiğinde bile herkes üretebilir; üretmelidir. Çocuklar üretim isterler, yeni masallar isterler. Çocuk yapan her anne-baba masal üretmek zorundadır. Çocukların dünyasına girmek masal üretme yeteneğinden geçer. Aynı dili konuşmak masal yoluyla gerçekleşir. Masal ortak dil ve ortak dünya anlamına gelir. Büyüklerin dilini çocuk diline çeviridir. Masalın dilinden bal damlar. Tatlı, çocukların en sevdiği şeydir.

Çocuklu evlerde ve ailelerde yaşayan masallar, çocuklar büyüyünce kendilerine yeni yaşam alanları, yeni çocuklu aileler ararlar ve başka evlere taşınırlar. Masalların terk ettiği büyük çocuklar, bu boşluğu başka bir şeyle ve başka bir dünyayla doldururlar. Masalların dünyasına çok benzeyen bir dünyadır bu dünya. Yine gerçeküstülerin kol gezdiği, imkansızların gerçekleştiği bir dünya. Bu dünya *rüyaların* dünyasıdır. Masallar kadar renkli, bol kahramanlı ve fantastik olan bu dünya uzunca bir dönem çocuğun hayatına damgasını vurur. Masallardan çok küçük farklılıklarla ay-

rılır. Masala çok benzemesine rağmen anlatıcı farklıdır. Görünürde bir anlatıcı yoktur. Ninelerin anlattığı büyümlü dünya yerini görsel imgelerle dolu bir dünyaya bırakır. Bu dünya sinema perdesinde izlenen fantastik bir film seyretmek gibidir; ancak izleyenin de dahil olabildiği interaktif bir büyümlü dünyadır. Rüyanın masaldan bir diğer farkı kontrolün elinizde olmadığı bir dünya olmasıdır. Anlatımı durduramadığınız bir masal gibidir. Başlayınca bitmesini beklemekten ve üzerinize düşeni yapmaktan başka çaresi yoktur. Bazen hoşlanmadığımız hatta korktuğumuz bir gerçekliğe dönüşebilir ve bitmesi için uyanmayı beklemeliyiz. Uyanık kaldığımız sürece rüyaların korkusundan kurtulmak mümkün olabilir. Rüyalar bireysel masallardır diyebiliriz. Kaynağı farklı olan, kişiden kişiye değişen senaryolardır. Masallar gibi toplumdan topluma dolaşmazlar. Doğdukları yerde ve insanda kalırlar genellikle. Ergenlik öncesinde başlayan bu süreç yoğunluğunu yitirse de insanla birlikte yaşamaya devam eder. İnsan ölmeden rüya bitmez. İnsanla birlikte rüyalar da ölürler.

Masalların bir sınırı vardır; anlatanın kontrolündedir. Ancak rüyaların bir sınırı yoktur ve kontrol dışıdır. Ürkütücü bir özgürlük vardır. Kimi zaman ve özellikle ergenlik öncesi ve sırasında öyle rüyalar görülür ki uyanıklığı bile etkileyebilir. Bazı rüyalar ise günümüzün kötü geçmesine neden olabilir. Bazen anlatmaktan

bile utandığımız kimi senaryolar gecemize egemen olabilirler. Hatta bir dönem çocukların gecelerini esir alan bir rüya dönemi vardır. Bu dönem uyumaktan bile çekinilebilir. Bu dönem günahların, suçların geceleri işgal ettiği dönemdir. Çocukluğun o masum masal dünyası yerini şiddet ve erotizm içeren bir dünyaya bırakmıştır. Bu çocuğun gerçekliğe hazırlandığı, toplumsal düzene dahil edilmeye başlandığı dönemdir. İleride uzun uzun anlatacağım gibi bu, çocuğun pohpohlanma döneminden kültürün kural dünyasına geçiş yapma dönemidir. Rüyalara yansıyan suç bu geçişin sancılarıdır. “Göster oğlum amcana” döneminden “ayıp, günah” dönemine geçiş dönemidir. Veya kısa donların yerini pantolonun aldığı dönem olduğunu da söyleyebiliriz.

Masallar ile rüyalar arasında bir ilişki de kurmak mümkündür. Hatta masalların rüyaları hazırlayan bir işlevi olduğu bile iddia edilebilir. Çocuğu rüya ve mitosların dünyasına hazırlayan bir hazırlama evresi masal sayesinde gerçekleşir. Ebeveynler ile çocuk arasındaki ilk dil birliğinin sağlanmasına vesile olan masal, çocuğun zihinsel dünyasının zeminini de oluşturur. Bu bir altyapı inşaatıdır. Sonradan çıkılacak katların temelini oluşturur. Çocuğun uyumadan masal anlatılmasını istemesinin nedeni budur. Doğrudan rüyalar dünyasına geçmek istemeyen çocuk için masaldan rüyaya geçmek daha keyiflidir. Hele sonu güzel biten bir

peri masalı tatlı bir rüyanın gelişini müjdelir. Anne veya baba tarafından çocuk uyumadan önce anlatılan masallar, çocuğun nasıl bir rüya göreceğini belirleyen masallardır. Masalın seçimi ve hatta anlatma biçimi çocuğun rüyalarını etkiler.

Çocuğun uykuya dalması masal dünyasından rüya dünyasına geçişi de sağlar. Bu toplumsal dünyadan bireysel dünyaya geçiş anlamına gelir. Kendi dünyası ile masal yoluyla oluşturulan zihinsel dünyanın çekiştiği bir dünyadır bu. Burada hesaplaşma vardır. Toplumsallık ile bireyselleşme çarpışırlar. Masallar ile rüyaların savaşıdır bu. Uyanıklık ile uyku arasındaki tezatlık, toplumsallık ve bireysellik arasındaki tezatlıktır. Buradaki senaryonun oluşumunda toplumun rolü çok büyük olmakla birlikte, bu senaryoyu bireyin kendisi, hem de kontrol dahi edemediği oluşturur. Bu iki dünya (masal ve rüya) arasındaki fark toplumsallıktaki masumiyet ile bireysellikteki günahtır. Ancak rüyayı gören ve onu dinleyen bunun farkında değildir. Farkındalığı olmayan bir dünyanın kuralları kendiliğinden devreye girer. Bu dünyanın rolleri insanlar tarafından farkında olunmadan oynanır. Burada herkes kendi gerçeğinin farkında olmanın ıstırabını yaşar. Birey bu ıstırabı dışarı yansıtmaz. Çünkü yansıtamayacağı kadar bireysel bir ıstıraptır bu. Bu dönem görülen rüyalar genellikle başkalarıyla paylaşılmayan rüyalardır. Ya da en azından sansürlenerek paylaşılabilen bir dün-

yadır. Bu noktada tekrar vurgulamak isterim ki, masallar kendisinden sonra gelecek “gerçek” gerçeküstü dünyanın ve bunun ürünlerinin kabul edilmesi ve yaşam bulması için zemin hazırlayıcılardır.

Masallar ile büyüyen insan ilerleyen yaşlarda da sık sık bu dünyanın gerçeküstülüğüne kendisini bırakmak ister. Aslında çocukluk döneminin bal damlayan masallarının etkisi ile gerçekleşir bu durum. Gücümün tükendiği, bedenimizin yorulduğu sıkıcı zamanların ferahlatıcısı bu geri dönüşlerde yaşanır. Sık sık “keşke burnumu oynatınca şimdi birden şurada oluverseydim” gibi hayaller kurarız. Masal kahramanları kadar güçlü, onlar kadar imkansız ve onlar kadar büyülü bir dünyanın kahramanı olmak istemektir bu aslında. Gerçekliğin yavanlığından uzaklaşmak isteğidir. İçine düşülen çaresiz, bunalımlardan kurtulmanın kolay yoludur. Kimi zaman da gerçekleşmeyeceğini bildiğimiz halde, *hayal* kurarız; büyülü dünyaların kahramanlık rolünü kendimize veririz. Bu aslında uyumadan önce dinlenen bir masal gibidir. Bizi sakinleştirir; güçlendirir ve dünya gerçekliğine hazırlar.

Sık sık söylediğimiz şeylerden birisi “elimizde büyülü bir asa yok ki” ile başlayan cümlelerdir. Büyülü bir asaya sahip olan masal kahramanı olmak ne güzel olurdu. Her şeyi istediğimiz gibi yönlendirme şansına sahip oluverirdik. Bizi rahatsız eden her türlü durumdan bir çırpıda kurtulur, kendimizi büyülü bir güzelli-

ğin içinde buluverirdik. Hayaller masalın yarattığı gerçeküstü dünyanın kişisel yansımalarıdır. Burada da masalların kuralsızlığı söz konusudur. Hiçbir sınırlama yoktur. İstedığımız her şey en azından hayal etme sürecinde bizim oluverir. Alice gibi harikalar dünyasına geçiririz.

Masalların boşalttığı dünyayı, dolduran asıl şeyin *mitoslar* olduğunu söyleyebilirim. Aslında masallarla beraber anlatılmaya başlanan ancak çocuğun masallar çağından sonra daha iyi algılamaya başladığı ve bireyi ölüme kadar terk etmeyen sadık anlatılardır mitoslar. Kurallar ve anlatıcılar aynı olmakla beraber içerikte küçük farklılıklar vardır. Masallardaki kahramanların yerini, burada tanrılar ve dini kahramanlar alır. Çocuk okulda bir sınıf daha atlamış gibidir. Masal sınıfından mitos sınıfına geçmiştir. Bir diğer söyleyişle kahramanlar dünyasından tanrılar dünyasına geçmiştir. Buna prens ve prenseslerin dünyasından cennet ve cehennem dünyasına geçiş de diyebiliriz.

Masalların ve kahramanların dünyasından dinin dünyasına geçişi gerçekleştiren mitoslar, insanın kutsalla ilişkilerini de organize ederler. Dolayısı ile insanın dünya ile kurduğu bağın da sağlayıcısıdır. Çünkü burada başka masallardan kopup gelen mitik bir günah kavramı yer alır. Bu yeni gerçeküstülükte ceza ve ödül esas dinamiği oluştururlar. Burada gerçeklikle gerçeküstülük iç içe girer ve ayırt etmek zordur. İnanç

burada gerçeği belirler. İnanılan şey gerçektir. Gerçeküstünün gerçek olduğu bir dünya yaşıyoruz. Tanrı, cennet, günah, melekler, dini kahramanlar ve onların başından geçenler bizim yeni gerçeklerimizdir. Çocukluğun bittiğinin göstergeleridir. Masalların saçma dünyasına gülmeye başlarken kendimizi onlardan daha gerçekçi olmayan yeni ürünlerin içinde buluveririz.

Masalların çocuğun kafasında hazırladığı gerçeküstü dünyaya transfer artık kolaydır. Rüyaları, mitosları ve hayalleri bu dünyaya taşıyarak kendimize yeni gerçeklikler, daha doğrusu gerçeküstülükler inşa ederiz. Kimini kutsal kabul eder ve toplumla paylaşırken, kimi bireysel yalnızlıklarda kalır. Mahrem duyguların arsızlığından doğan utançla toplumsallaşamazlar. Bebeklikten başlayan ve hatta bir dönem çocuğun gerçekliği haline gelen bu gerçeküstücülük durumu insanı bir şekilde ölüme kadar takip eder. Her dönemde farklı kimliklerle ve farklı içeriklerle çıkarlar. Uçabilen çocuk bir başka dönemde bir dervişe dönebilir. Ya da çocukken bir sıçrayışta çıktığımız gökyüzünde büyüklerin tanrısı ile karşılaşabiliriz. Ya da büyükken gökyüzüne çıkmış, tanrıyla konuşmuş kahramanlar dünyası gerçeğimizi oluşturabilir. Küçükken konuşan, bizimle sohbet edip oyun arkadaşlığı yapan bir bebek büyüklerin dünyasında kanatlı bir meleğe dönüşebilir. Her ne olursa olsun en azından rüyamızda, bir gerçeküstülük bize yaşamımız boyunca eşlik etmektedir.

Bu gerçeküstülük kimi zaman patolojik bir gerçeklik de yaratabilir ve yaşamı bir problem haline getirebilir. Büyük metropollerin yalnız insanları, apartmanların kuytuluklarında yalnızlıklarından ürettikleri gerçeküstülükle, şizofren bir ilişki yaşayabilmektedir. Çocukluk masallarındaki gibi hayaller görebilmekte, kahramanlar yaratabilmektedirler.

Sonuçta baştan itibaren anlattığım bütün ürünlerin birbirine ne kadar benzediklerine dikkatinizi çekmek istiyorum. Çünkü bunların hepsi (masallar, rüyalar, mitoslar, hayaller ve psikolojik rahatsızlıklar) aynı mekanizmanın ürettiği ürünlerdir.

Masal Üretim Merkezi: Bilinçdışı

Bilinçdışı, üzerinde çok tartışılan ve bir uzlaşma varılamamış konulardan birisidir. Yaklaşık olarak yüzyıldan buyana birçok düşünür, psikanalist ve araştırmacı bilinçdışı üzerine araştırmalar yapmış onu tanımlamaya çalışmışlardır. Burada benim de tanımlama güçlüğü çekmem normaldir. Bilinçdışı hepimizin varlığını bildiği tanıdık bir zihinsel durumdur ve örneklerle bu durumu size hatırlatmaya çalışacağım.

İnsan sınırları çizilmiş, kuralları konulmuş, özgür hareket etmeye izin vermeyen bir dünya içine doğmaktadır. Doğarken beraberinde ebeveynlerinden taşıdığı genetik bir takım kodlamalar ve özellikleri de yaşama taşımaktadır. Bebek doğduğunda büyük oranda biyolojik bir varlıktır. İhtiyaçları çerçevesinde bir yaşam sürmeye başlar. Dilin oluşturduğu kültürün yasalar dünyasından bihaberdir. Başlangıçta içine doğduğu dünya ebeveynler tarafından bebek için ve bebeğe göre düzenlenmiştir. Hareketleri zaten sınırlı olan

bebeğin bütün yaptıkları hoşgörölür. Bir süre sonra biraz daha büyüyen bebek hareketlenmeye ve dillenmeye başlarması kelimeleri ve heceleri söylemeye başlar. İşte bebeğin hayatında bir dönüm noktasıdır. Dillenen bebek dilin dünyasına geçiş yapmaktadır. Bilmez ki burada kendisini bekleyen bir sürü yasalar ve yasaklar vardır. Bu yeni durum onun biyolojik yaşamdan kültürel yaşama geçişini de temsil eder. Burada cıslar, öcüler, e-eler ve kakalar vardır. Bu dünya kısıtlamalar ve yasaklamalar dünyasıdır. Bebek yasakları öğrenmeye başlar. Büyüdükçe ve öğrendikçe giderek artan bir yasakçı dünyanın içine giriyordu.

Bebek büyüdüğü kültürün öngördüğü biçimde bilinci de gelişmektedir. Burada bilincin çiftli bir yapısı vardır. Negatifi ile birlikte varolan ikili bir yapı. Kültürün onayladığı davranışlarla artan bilinçlilik durumunun aksine, öcüler ve cıslarla çocuğun hayatına giren yasakçı kültür, çocuğun doğallığından vazgeçmesini öngörüyor ve bunu destekleyen yasaklar getiriyordu. Artık çocuk çok istese de pipisiyle oynayamıyor ya da kakasını elleyemiyordu. Küçük, yeni doğmuş bebekken hiçbir yasak bulunmayan tamamen biyolojik ihtiyaçların şekillendirdiği yaşam, sınırlanmaya başlıyordu. Her istediğini yapması mümkün değildi artık. Kültür ve toplum neyi öngörüyorsa o şekilde davranmak zorundaydı. Bilmemesi ve konuşmaması gerekenler vardı. Bu tür sorular sorması hatta bunları konuşması

ve düşünmesi bile yasaktı; ya da en azından hoş karşılanmıyordu.

Çocuğun toplum tarafından oluşturulan, alkışlanan ve onaylanan davranışları zihinsel mekanizmanın bilinç kısmını geliştirirken, yasakların ötelediği duygu durumlarının bilinçdışını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu yeni oluşum gerçekte yasakçı kültürün çocuğun doğasında oluşturduğu yarıktır. Çocuk toplumsallaştıkça, bilinçlendikçe ve kültürlendikçe bu yarık büyümekteydi. Toplumun kabul görmediği, reddedilen, bütün cıslar, öcüler ve kakalar bu yarıktaki birikiyordu. Bu yarıktaki birikenler kontrol edilmesi zor bir gücü de oluşturuyorlardı. Bilincin kontrolü dışındaydı bu güç. Kontrol edilmesi oldukça zordu ve olmadık zamanlarda ortaya çıkıyordu. Kendi içerisinde tutarlı ve anlamlı bir dille ortaya çıkıyordu. Ortaya çıkmak için zaman kollayan bir canavar gibiydi. Bebekken bu yarığa kapatılan “cıslar” büyüyerek birer canavara dönüşmüşlerdi. Bu canavarlar kültürün ve onun getirdiği yasakların en büyük düşmanları idi. Hatta onlardan intikam alırcasına onların boşluğunu doldurmaya çalışıyorlardı.

Bilinçdışı mekanizma, kültürün (bilincin) olmadığı, çaresiz kaldığı veya kontrolden çıktığı durumlarda ortaya çıkar. Bilinç ve kültür onun gardiyanları ve bastırıcılarıdır. Onların olmadığı bir durumda hapisten kaçıp ortaya çıkarlar. Şimdi anlatacağım durumlar bilinç-

dışını daha anlaşılır kılacaktır. Bilinç karanlığı sevmez, bilincin olduğu yer aydınlıktır. Karanlığın olduğu yerde bilinç yoktur. Bilinçdışının en sevdiği durumlardan birisi işte bu karanlıktır. Hava karanlık, evde yalnızız veya dışarı çıkmamız gerekiyor. Korkuyorsunuz; ama çıkıyorsunuz. Sokaklar bomboş ve karanlık; ayak sesiniz sokağın öte yanından yankılanıyor. İçinizdeki korku takip edildiğinizi hissettiriyor. Daha çok korkuyorsunuz; ama arkanıza bakmaktan kendinizi alamıyorsunuz; kimse yok. Ama birisinin olduğundan ve sizi takip ettiğinden emin gibisiniz. Kalbinizin atışı hızlanıyor ve adımlarınız biraz daha sıklaşıyor. Kendi ayak sesiniz sizi takip edene aitmiş gibi geliyor. Aslında kimsenin olmadığını biliyorsunuz. Kendinize “saçmalama, kimse yok sokakta benden başka” diye telkin etmeye çalışıyorsunuz. Ama içinizi kaplayan korku nefesinize baskı yapmaya başlıyor. Kalbiniz ağzınızdan çıkacak gibi oluyor. Koşmaya başlıyorsunuz. Mantıklı olmanın bir çaresi yok zaten eve de yaklaşmışsınız. Korktuğunuzu ve kaçtığınızı kimsenin görmediğinden de eminsiniz nasılsa. Giderek daha hızlı koşuyor, koşuyorsunuz. Merdivenleri hızla çıkıyor. Korkudan anahtarı güçlkle kapıya sokuyor, açıp içeri giriyor, hemen kapıyı kapatıp arkasına yaslanıyor ve derin bir “ohhh” çekiyorsunuz.

Bu oyunu size bilinçdışınız oynuyor. Elektriğin kesildiğinde jeneratörün devreye girmesi gibi devreye gi-

ren bilinçdışı, ağlarını örüyor. Karanlık ve yalnızlıklar bilinçdışının en sevdiği atmosferlerdir. Evde yalnızsınız. Sevgiliniz sizi terk etmiş. Hem üzüntülüsünüz hem de kendinizi iyi hissetmiyorsunuz. Alacakaranlıkta oturmuş kederinizi hafifletmesi için biraz da şarap alıyorsunuz. Müzik setinizde de efkarlı bir müzik (genellikle bu tür durumlarda insanın canı biraz duygulu müzik ister). Gece bastırdıkça, terkedilmişlik, yalnızlık ve alkol üzerinize çökmeye başlıyor. Zaman zaman kontrolünüz dışında gözlerinizden yaşlar süzülmeğe başlıyor. Bilinçdışı pusuya yatmış ortaya çıkma anını bekliyor. Emin olun ki, onu çok bekletmeyeceksiniz. Kısa süre sonra aklınıza kötü kötü düşünceler gelmeye başlıyor. Bunlar gündüz ve toplumsal bir varlıkken akla gelmeyecek cinsten düşünceler. Hiç kimseye itiraf edemeyeceğiniz türden düşünceler. İşte bilinçdışı harekete geçti. Aklınız almıyor yalnızlığınızı, gençsiniz, güzelsiniz; sizi nasıl terk edebilir ki? Bilinciniz bu soruya verecek cevap bulamadığında bilinçdışı mekanizma sizin acınızı azaltacak utanç verici cevaplar üretmeye başlıyor. Muhtemelen sabah hatırlamak dahi istemeyeceğiniz türden düşünceler bunlar. Hatta sabah bunları hatırlayınca biraz utançla karışık kendinizi ayıplayıp lanetleyeceksiniz bunları düşünebildiğiniz için. Bu tür gecelerin hakimi bilinçdışıdır. Bilinçdışı bilincin bittiği noktada başlar. Suça yakın bir kavramdır. Hatta teşvik edicidir. Bu nedenle geceler ve

puslu havalar suç ve suçun yoğun işlendiği havalaradır.

Hemen herkesin başına sıkça gelebilecek örneklerdir bunlar ve bu tür gerçeküstü düşünceler üretmeye başlamışsak, bilinçdışının kontrolüne girmişiz demektir. Bilincimizin erişemeyeceği bir mecradayız anlamı da çıkarılabilir. Sadece bu da değil, geceleri bilinç uykuya daldığında da bilinçdışı kendini gösterme fırsatını kaçırmaz ve kendi iç tutarlılığıyla bir sürü görüntüyü ve konuyu bir senaryo etrafında toplayarak bize rüya olarak sunar. İlk bakışta çoğunlukla anlamsız gibi görünebilen bu rüyalar da bilinçdışının ürünleridir ve gerçeküstüdür. Aslında bizimle ilgili görüntülerdir bunlar ve hepsinin bir anlamı vardır; yeter ki çözmesini bilelim. Rüyalarda bilinçdışı kendi gözünden bizim nasıl göründüğümüzü gösterir. Bunu yaparken de kendi kamerasına kaydettiği görüntülerden bir seçki sunar. Bizim gündelik hayatımızla ve çoğunlukla içinde bulunduğumuz haleti ruhiye ile ilişkili görüntüler ve konular seçilmiştir. Ancak anlamak kolay değildir.

Bilinçdışının ortaya çıktığı başka durumlar da olmaktadır. İnsanlığın tarihinden beri mekanizma işlemektedir. Dünyaya geldiğinden bu yana insan, varoluşu sorgulamaya çalışmıştır ve halen de devam etmektedir. İnsanın yaşamla ve dünyayla ilişkisi, evren, varoluş vs bu sorgulamaya dahildir. Ancak bu kadar bilimsel gelişmeye rağmen aslında bugün bile bu soruya tatmin edici bir cevap bulunamamıştır. İnsanın ürettiği

bilgi, birikim ve kültür bu sorulara cevap vermekten uzaktır. Bir de uzak geçmişi düşünürseniz olayın vahameti ortaya daha iyi çıkar. İnsan bilinciyle cevap bulamadığı bu problemler karşısında aciz kalmıştır. İnsanı zorlayan doğa koşulları, bilmediği ve kontrol edemediği doğal güçler karşısında psikolojik olarak kendisini ezik hissetmiş olmalı. Çünkü bilmek çok önemli bir işleve sahiptir. Özellikle de varoluş söz konusu ise temel bir sorundur. Bilmek kontrol etmektir. Bildiğiniz şeyden sakınabilirsiniz, onu kontrol altına almanın yollarını bulabilirsiniz. Ama bilmediğiniz şey karşısında gerçekten de acz içine düşersiniz. Doğadaki bütün canlılar gibi insanlar da yaşamaya kodlanmışlardır. Bilinçlenmek insana ölüm korkusunu hediye etmiştir. Ölüm korkusuna aranılan çare kültür üretimine neden olmuştur. Dolayısıyla insan arkaik bir ölüm korkusunu bedeninde hep taşımaktadır. Ölüme karşı direniş bu anlamsız korkudan uzaklaşmayı, bilinmezleri bilinir kılmayı gerektirir. İnsanın en başından beri her şeyi anlamlandırma çabası bunun içindir. Ancak bilinç her şeyi bilmeyi ve anlamlandırmayı başaramaz. Onun boyutları yetmez; sınırları ulaşmaz bunları bilmeye. İşte bu tür durumlarda da bilinçdışı devreye girer. Masaldan biraz daha farklı bir gerçeküstü hikaye örgüsü yaratmaya başlar. Dünyanın ve insanın nasıl varolduğunu, niçin varolduğunu ifade eden öyküler ortaya çıkmaya başlar. Bu öykülerin kahramanları da

bilinçdışından gelmektedir. Görünmeyen büyük yaratıcı güçler burada devreye girerler ve insan zihnindeki arkaik ölüm korkusunu biraz olsun yatıştırmaya çalışırlar. Ölümün bile gerçek olmadığı, ölümden sonra ölümsüz bir hayatın varolduğu, insanın bilinçdışı kanalıyla ürettiği en büyük ve temel gerçeküstü öyküsüdür. Bu öykünün en azından elli bin yıldır yaşadığı bilinmektedir. Bu minvaldeki gerçeküstü öykülerin (mitlerin) dünyadaki yaşamı şekillendiren öyküler olduğunu belirtmem gerekir. Her şeyimizi bu öykülerin işleyişine göre ve onların içeriklerine göre planlamak isteriz. Bu öyküler tanrıların rol aldığı öykülerdir. Bilincin tahayyül sınırlarını aşan kahramanların olduğu ve olayların yaşandığı öykülerdir. Yaratılış içerirler. İnsanın içindeki arkaik boşluk duygusu veya korkuyu yatıştıran ve anlamlı hale getiren işlevsel öykülerdir.

Rüyalar, masallar ve mitoslar aynı üretim merkezinde üretilmekle beraber aralarında bazı farklar olduğunu söylemeliyim. Her şeyden önce rüyalar diğer ikisinden bireysel ürünler olarak ayrılırlar. Bu bireysel deneyimler ardından, bireyin kendisinin ve kendisi için ürettiği ürünler olmaktadır. Masallar ve mitoslar da ise durum biraz daha farklıdır; çünkü onlar bireysel üretimler değildir. İsteseniz de bu mümkün değildir. Bunlar toplumsal bilinçdışının üretimleridir. Bireyler gibi toplumların da bilinçdışı mekanizmaları bulunmaktadır. Bu mekanizmalar da bilincin yetersiz

kaldığı durumlarda üretime geçerek genel kabul gören gerçeküstü öyküler üretirler. Bu ürünlerin masallar ve mitoslar olduğunu yukarıda vurgulamıştık. Bu iki ürün arasında da küçük bir fark vardır. Bu fark masalların daha çok kültürel ve toplumsal birlikte yaşam pratikleri ile ilgili söylenceler olmalarından kaynaklanmaktadır. Çünkü mitoslar dinsel içeriklidir ve çoğunluğu bir yaratılış öyküsü içerir.

Geçmişten gelen masal ya da mitoslar için bazı yazarlar (Andersen ve Homeros gibi) söz konusu edilse bile bunların sadece derlemeci oldukları veya yazıya aktaran katipten öteye gitmedikleri akıldan çıkarılmalıdır. Bu türlerde yapılan bireysel üretim denemeleri genellikle başarısız olmakta ve üretenle birlikte yok olmaktadır. Anonim olanların ise binlerce yıldır yaşadıkları bir gerçektir. Toplumsal bilinç önemli gündönümlerini, bazı olayları, anıtlar ve törenlerle anıp hatırlatan bir dizgeyken, bilinçdışı daha çok karanlık öykülerin ve kahramanların izlerini hayata taşırlar ve sıklıkla kendilerini hatırlatmanın bir yolunu bulurlar. Dini olaylar, tapımlar, şeytanlar, periler ve cinler toplumsal bilinçdışının varlığının göstergeleridir.

Masalların Dili

Yukarıda uzun uzun anlatmaya çalıştığım, bilinçdışının dışa yansımasından ortaya çıkan masal gibi ürünlerin yapıları oldukça karmaşıktır. Örneğin rüyalarımızı anlamlandırmak ilk bakışta neredeyse imkansızdır. Hatta anlamsız oldukları bile düşünülebilir. Rüyalar, toplumumuzda çoğunlukla evrensel ürünler gibi algılanmışlar ve geleneksel anlamlar yüklenmeye çalışılmışlardır. Örneğin balık görmek kismet demektir, murat demektir gibi anlamlar piyasadaki rüya tabirlerinin standart anlamlandırma yöntemleridir. Ancak psikanalistler rüyaların kişisel bir deneyim olduğunu ve dolayısı ile anlamlarında bireysel ve ancak görenin yardımı ile bir uzman tarafından çözümlenebileceğini ileri sürerler. Örneğin burada balığın rüyayı gören için ne anlamlara geldiğini bilmek gerekir. Çünkü herkes için farklı bir anlam taşıyabilir. Yorumlama ve anlamlandırma, bu kişilerin balıkla ilişkileri dolayı-

mıyla değişecektir. Burada kişisel anlam ve semboller önem kazanacaktır; çünkü baştan itibaren vurguladığım gibi rüya bireysel bir davranıştır.

Masal ve mitoslar için durum biraz farklıdır. Bunların her ikisi de toplumsal ürünlerdir. Ve bunların da anlamları vardır. Hatta çoğunlukla neredeyse şifreli diyebileceğimiz bir anlam dizgesine sahiptirler. Toplumsal uzlaşımın sağlanması toplumsal semboller yardımıyla gerçekleşebilir. Buradaki anlam ve sembolik dizge toplumsal anlamlar taşırlar ve bireysel olmaktan bir hayli uzaktadırlar. Hatta masallar ve mitoslar yoluyla toplumların ortak bir sembolik dil oluşturduklarını söyleyebilirim. Aksi takdirde Danimarka'da üretilen bir masalın Anadolu'da da anlatılıyor olması anlaşılamaz bir durum oluşturunurdu. Tabi masal ve mitlerin tamamının evrensel sembollerden oluştuğunu söylemek de imkansızdır. Yerel semboller ve özellikler de bunlar arasında yerlerini alırlar. Bazı masallar vardır ki söyleyeceğini çok da şifrelemeden söyleyiverir; ama bazı masallar vardır ki, üzerinde kafa yormak gerekir anlamak için.

Toplumlar, bu tür bilinçdışı ürünleri, kültürlerini gelecek nesillere aktarmanın aracı olarak kullanmaktadırlar. Fiziksel genlerini DNA'lar yardımı ile yeni nesile aktarmak gibi, kültürel genleri de masallar ve mitoslar yoluyla geleceğe aktarırlar. Kuşaktan kuşağa aktarılmasını istedikleri değerleri bilinçdışı yardımı ile şif-

relemiş ve masallara yüklemişlerdir. Gerçekte anlatanın da dinleyeninin de bunun farkında olmadığı söylenebilir. Annelere, ninelere sorsanız bu masalı niçin anlattın veya bu masalın içeriği nedir bilmezler. Onlar çocukları kandırmak için anlattıklarını söylerler. Uyutmak istenilen çocuğa masal anlatılır. Bu ürünlerin de zaten bunun için uydurulmuş olduğundan söz ederler. Öncelikle şunu vurgulamak gerekir: masallar uydurma öyküler değildir. Belli ihtiyaçlar etrafında şekillenmiş, işlevsel anlatılardır. İhtiyaçtan doğarlar. Bilinçli olarak yaratılmamışlardır; ama masalların kendi bilinçleri vardır. masalın bilinci masalın anlatılarak yaşatılmasını sağlar. Bu kendiliğinden dönen çarkın harekete geçiricisi masalın ta kendisidir. Yukarıda da anlattığım gibi masal kendini anlattırır. Çocuklara baskı yapar; çocuklar da ebeveynlere; “büyükanne bana masal anlatır mısın?”

Yeni nesillerin nasıl bir toplumsal yapıya gireceklerini sembollerle ifade eden masallar onları hayata hazırlar, bir nevi toplumsallaştırır. Ama dediğim gibi kimse bunun farkında değildir. Çocuğun nasıl bir toplumsal yapı içine doğduğu masalların dilinden okunabilir. Masallar yeni doğan çocukları topluma hazırlayan, onları şekillendiren katalizörlerdir. Onları toplumun kabul edebileceği fertler olmalarını sağlamak görevleridir.

Masalların cinsiyeti de farklıdır ve bu konuda mi-

toslardan farklıdır. Mitoslar dinsel bir içeriğe sahip oldukları için bütün bireyleri hedef kitlesi olarak kabul ederler. Bununla birlikte masallar anlatılacak kişinin cinsiyetine göre değişir. Her masal her çocuğa anlatılmaz. Bu noktada cinsiyet rolleri belirleyicidir. Toplumlar çocuklardan cinsiyetlerine göre farklı beklentiler içine girmektedirler. Geleneksel yaşam biçiminde evin dışında görev alan erkek çocuk, eve ekmek getirmekle görevli olup, sosyal ilişkilerden sorumluysen, kız çocuklardan beklenenler daha farklıdır. Özellikle kültürün kız çocukları üzerinden aktarılması bu konuda belirleyici olmaktadır. Masal seçimi de buna göre yapılmaktadır. Kız çocuklarının ileride büyüyerek anne olacakları ve onların da çocuk büyütecekleri gerçeği buradaki en büyük etkidir.

Kız ve erkek çocuklarına anlatılan masalların en önemli ayrımı sembollerin farklı olmasıdır. Zihinsel süreçlerinin farklı kodlanmasından kaynaklanır bu farklılık. Erkek çocuklar daha somut bir zihinsel yapıya sahip olduğu için onlara anlatılan masallar daha basit ve doğrudan anlaşılırdır. Ancak kız çocuklarına anlatılan masalların çok daha sembolik bir dile sahip olması, kızların zihinsel yapılarının daha soyut olduğu anlamına gelmektedir. Toplumsal düzen içindeki kişisel ilişkilerde erkekler bile kadınların daha soyut olduklarını ve daha anlaşılmaz davrandıkları konusunu sıkça dile getirirler.

Kadın bedeninin doğayla olan benzerliği bu konudaki ayrımın en önemli nedeni olarak gösterilebilir. Ay ve kadın ilişkisi bu konuda önemli bir örnektir. Ay dünya etrafında 28 günde bir tur atar ve her turda dünyadaki su sistemini etkileyerek, gel-gite neden olur. Kadın bedeninde de bir devinim vardır ve bu devinim bir turu tam 28 günde tamamlar. Ve her turda kadın bedeninde bazı değişikliklere ve kabarmalara neden olur. Her iki devinimin de 14. günü önem taşır. Ayın on dördü en parlak ve en güçlü olduğu zaman iken kadının devinimindeki on dördüncü gün kadının yumurtlama dönemini temsil eder. Kadın bedeni de doğa gibi besleyici ve anlaşılması zor bir işleyişe sahiptir. Her ikisi de anaçtır ve yaratma özelliklerine sahiptirler. Yaratma tanrısal bir vasıftır.

Kadın bedeni kolay anlaşılamayan bir soyutluğa sahiptir. Bir bakışta onu keşfedemezsiniz. Gizemlidir. Bedeninin en mahrem yerleri saklıdır. Gözle keşfetmek mümkün değildir. Ortada olmayan daha gizemli bir cinsel organa sahiptir. Cinsel organ, kan ve bebek ilişkisi olayı daha da anlaşılmaz kılmaktadır. Bu erkeği korkutan, onun arkaik korkularını depreştiren bir durumdur. Erkeğin iktidarını test eden bir gerilim yaratır. Önünde bir ok işareti ile dolaşan ve okun gösterdiği yönde hareket eden erkek, kadın bedeninin gizemi karşısında onu kontrol etme ihtiyacı duymuştur. Onun cinselliğini kontrol altına almaya çalışmıştır.

Kültür tarihinin en önemli sorunlarından birisi kadın cinselliğinin kontrol altına alınmasıdır. Çünkü bu kültürün düşmanı olarak görülür. Daha ilerleyen sayfalarda da okuyacağınız üzere, erkeğin bunu kadının kendisini kullanarak başarması gerçekten de takdire şayan bir durumdur. Çünkü kızına masal anlatan anne masasında erkeğin felsefesini aktarmaktadır. Eril toplum kadına masal yoluyla daha çok küçükken kuralları aktarmakta ve kendi adına çıkabilecek problemleri önlemektedir.

Masallar ve mitosların sahip oldukları sembolik dillerin daha iyi anlaşılması için bazı örnekler vermek istiyorum.

Kırmızı Başlıklı Kız

“Bir varmış, bir yokmuş. Masalların egemen olduğu bir çağda küçük ve tatlı bir kız varmış. Bu kız öyle sevimliymiş ki, onu sevmeyen neredeyse yokmuş. Annesi ile yaşayan bu kızın ormanın derinliklerinde yaşayan bir de ninesi varmış. Ninesi çok sevdiği torununa kırmızı bir bere örmüş ve hediye etmiş. Kız da ninesini çok sevdiği için onun verdiği bu başlığı hiç başından çıkarmaz, ninesinin hediyesi olduğunu herkese anlatırmış. Bu başlık kızla o kadar örtüşmüş ki, herkes onun adını unutup ona Kırmızı Başlıklı Kız diye seslenmeye başlamış. Kendilerinden ayrı yaşayan ninesi için, Kırmızı Başlıklı Kız sık

sık annesinin yaptığı çöreklerden ve reçellerden götürmüş.

Günlerden bir gün annesi yine nefis çöreklerinden ve reçellerinden yapmış ve ninesine götürmesi için Kırmızı Başlıklı Kız'a seslenmiş. "Kızım, ninen hasta ve güçsüz, artık yemeklerini kendisi yapamıyor, şu çörekleri ve reçeli ona götür de sevin sin gari ban" demiş. "Yalnız, tanımadığın insanlarla konuşma, yoldan çıkma, ve dikkatli taşı ki şişeyi kırma, reçel dökülmesin" diye tembih etmiş. Kırmızı Başlıklı Kız ninesini görece k olmanın ve kendisine böyle bir sorumluluk verilmesinin sevinciyle götürmeyi kabul etmiş ve annesinin sözüne uyacağına dair söz vermiş.

Ormanın derinliklerinde oturan ninenin evine varmak için epey bir yol gitmesi gerekiyormuş. Kırmızı Başlıklı Kız başlığını kafasına ve sepeti koluna taktığı gibi düşmüş yola. İçinde hiçbir korku yokmuş. Çünkü o zamana kadar kimse ona bir kötülükte bulunmamışmış. Bunun verdiği rahatlıkla bir de türkü tutturalarak başlamış yürümeye. Tam ormana girmiş ki Kırmızı Başlıklı Kız, karşısına bir kurt çıkıvermiş. Kırmızı Başlıklı Kız daha önceden hiç kurt görmediğinden korkmamış. Kurt günlerdir hiçbir şey girmeyen midesinin gurultularını bastırmaya, ağzının salyalarını toplamaya çalışarak başlamış Kırmızı Başlıklı Kız'la konuşmaya. "Merhaba" demiş kurt. Ve "merhaba" demiş Kırmızı Başlıklı Kız. Baş-

lamışlar sohbet etmeye. “Nereye böyle sabah sabah” demiş kurt. Kırmızı Başlıklı Kız, “nineme gidiyorum” demiş, “annemin yaptığı çöreklerle reçeli götürüyorum.” Kurt ışın içerisine çöreklerin, reçelin ve bir de ninenin girdiğini görünce karnında artan gurlutuları bastırarak daha bir ilgiyle sormuş: “ninenin evi nerede?” Kırmızı Başlık Kız “az ileride ormanın içinde” diye cevap vermiş. Kurt bu sohbetten oldukça memnun kalmış; hiçbir şeyi kaçırmamak, hepsini yiyebilmek için hemen oracıkta kafasından ustaca bir plan yapmış. Çünkü nineyi de, kızı da, çörekleri ve reçeli de yemek istiyormuş. Hiçbirinden vazgeçmemiş. Bir plan yaparak hemen uygulamaya koymuş. “Kırmızı Başlıklı Kız” demiş; “bak bahar geldi her yer çiçek içinde, niçin ninene taze kır çiçekleri de toplayıp götürmüyorsun? Ormanın içi çiçeklerle dolu.” Bunun üzerine Kırmızı Başlıklı Kız şöyle bir çevresine bakıp, gerçekten de fark etmediği çiçekleri görünce, iyi fikir diyerek çok sevinmiş ve kurda bu fikri verdiği için teşekkür etmiş. Ninesinin nasıl sevineceğini düşünerek yoldan çıkmış ve ormanın derinliklerine doğru ilerleyerek gördüğü çiçekleri toplamaya başlamış. Bakmış ileride daha güzel çiçekler var, biraz daha ilerlemiş; her seferinde biraz daha ileri derken ormanın derinliklerine kadar gitmiş farkında olmadan. Çiçeklerin güzelliğine kaptırmış kendisini ve kurdun varlığını bile unutmuş.

Kendi varlığını unutturan kurt, bu sırada planını gerçekleştirmek üzere ninenin evine doğru düşmüş yola. Yol boyunca da nineyi nasıl yiyeceğini, Kırmızı Başlıklı Kızı nasıl ürkütmeden yakalayacağını ve yutacağını düşünerek, açlıktan çılgık atmaya başlayan karnına mesajlar gönderiyormuş. Hele bütün bunların üzerine çöreklerle reçeli yiyeceğini düşününce heyecandan daha da hızla yol almaya başlamış. Kısa süre sonra Kırmızı Başlıklı Kız'ın tarif ettiği ninenin evini bulmayı başarmış. Uzun zamandır burada yaşadığı için adres bulmakta zorluk çekmiyormuş. Nine küçük bir kulübede yaşıyormuş. Bir süre etrafı kolaçan eden kurt asayişin berkemal olduğunu görünce, sessizce eve yaklaşmış ve kapıyı çalmış. Kurt olduğu anlaşılmaz diye bir kız narinliğinde çalmış kapıyı. "Tok! Tok! Tok!" hasta yatağında yatan nine "kim o" diye seslenmiş. Kurt mümkün olduğunca sesini incelterek ve Kırmızı Başlıklı Kız'ın sesine benzetmeye çalışarak, "benim nine; Kırmızı Başlıklı Kız. Sana annemin yaptığı çöreklerden ve reçelden getirdim" diye cevap vermiş. Yaşlı kulakları iyi duymayan nine sesin farklılığını anlamamış. "Çok hastayım, kapıyı kendin aç. Ben kalkamam" demiş. Kapının kilitli olmadığını anlayan kurt sevinçle planının işlediğini düşünmüş ve kapıyı açarak ninenin üzerine atlamış. O kadar aç ve o kadar sabırsızmış ki, nineyi bir hamlede yutup midesine indirivermiş. Sonrada ninenin kıyafetlerinden kendisine uyacakları

seçmiş ve hemen aceleyle üzerine giyerek, yatağına uzanmış ve nine gibi oflayıp inleyerek. Kırmızı Başlıklı Kız'ı beklemeye başlamış. Koca burnu olmasa hiç kimse onun nine olmadığını anlayamazmış.

Başına geleceklerden bihaber olan Kırmızı Başlıklı Kız ise bir yandan çiçek topluyor bir yandan da kurdun ne kadar iyi bir hayvan olduğunu, kendisine ne kadar yardımcı olduğunu düşünüyormuş. Öte yandan ninenin çiçekleri çok sevdiğini bildiğinden onun ne kadar sevineceğini hayal ederek mutlu oluyormuş. Kocaman ve rengarenk bir buket hazırladıktan sonra tekrar yola koyulmuş ninesinin evine doğru. Ninesinin evine geldiğinde kapının açık olduğunu görmüş. Kurt alışık olmadığı için kapıyı kapamayayı unutmuş, tedbirsiz davranmıştı. Zaten aceleyle davrandığı için ninenin giysilerini ararken ortalığı da biraz dağıtmıştı. Kırmızı Başlıklı Kız, kapının açık ve ortalığın dağınık olduğunu görünce önce bir şüphelenmiş, daha sonra ise "neden korkuyorum ninem, hasta ve yaşlı olduğu için ortalığı toplayamamıştır" diye kendi kendine söylenmiş ve içeri girmiş. "Günaydın" demiş ninesine. Ninesinden bir cevap gelmeyince yatağa doğru yaklaşıp yorganın ucundan ninesine bakmış. Çok tuhaf! Ninenin görüntüsünde bir tuhafılık varmış bugün. Kırmızı Başlıklı Kız kurdun saklamaya çalıştığı büyük kulaklarını görünce sormuş; "nine kulaklarına ne oldu? Niçin bu kadar büyük?" kurt elinden geldiğince ninenin sesi-

ni taklit etmeye çalışarak, “seni daha iyi duyabilmek için yavrum” demiş. “Peki nineciğim, gözlerin niye bu kadar büyük?” “Seni daha iyi görebilmek için yavrucuğum.” “Ellerin niye bu kadar büyük?” “Seni daha sıkı tutabilmek için yavrucuğum.” “Nineciğim senin ağzın neden bu kadar büyük?” “Seni daha kolay yutabilmek için yavrucuğum.” Kurt sözünü bitirmeden daha yataktan fırlayarak atlamış Kırmızı Başlıklı Kız’ın üzerine. Ve bir hamlede de yutuvermiş gerçekten, kocaman ağzıyla.

“Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur” derler ya, kurdun da ne gelirse başına bu oburluğu ve açgözlülüğünden gelirmiş. Doymamış kurdun gözü ve Kırmızı Başlıklı Kız’ın sepetindeki çörekleri ve reçeli de üzerine yutmuş. Bu kadar şeyi bir hamlede yutunca da üzerine bir ağırlık, bir rehavet çöküvermiş tabi ki. Yeniden ninenin yatağına dönerek kendisini yumuşacık yatağa zor atmış. Daha kafası yastığa ulaşmadan da uyumaya başlamış. Ama ne uyumak. Hazımsızlıktan dolayı sırt üstü yattığı için öyle bir horluyormuş ki, orman horultuyla çalkalanıyormuş.

Bu sırada ninenin evinin yakınlarından geçen bir avcı, duyduğu seslerden şüphelenerek kulübeye doğru yaklaşmış. Ninenin bu kadar yüksek ve kalın bir sesle horlayamayacağından da şüphelenmiş. Kulübenin kapısının da açık olduğunu görünce içeri girmiş. Evin dağınıklığından, burada bir şeylerin olduğuna iyice emin olduktan sonra yatağa doğru

yaklaşmış. Yatakta nine yerine kurdun olduğunu görünce usulca silahını kurda doğrultup nişan almış. Tam ateş edecekken etrafta ninenin olmadığından şüphelenip kurdun yemiş olabileceğini düşünmüş. Silahını kenara bırakıp, bıçağını çıkarmış ve sırt üstü yatan ve oldukça gerilmiş olan karnını kesmeye başlamış. Biraz kestikten sonra, Kırmızı Başlıklı Kız kurdun karnında görünmeye başlamış. “Aman tanrım kurdun karnı ne kadar da karanlıkmiş, çok korktum” diye bağırarak çıkmış Kırmızı Başlıklı Kız. Biraz daha kesmiş avcı kurdun karnını ve nineye de ulaşarak onu da kurtarmış. Avcı henüz uyanmayan kurda bir oyun oynamak istemiş ve Kırmızı Başlıklı Kız’la beraber etrafta ne kadar taş buldularsa, kurdun karnına doldurmaya başlamış. Daha sonra da kurdun karnını bir güzel dikmiş kalın iplerle. Hiçbir şeyden haberdar olmadan binbir rüya içinde uyuyan kurt bir süre sonra, uykusunu almış olarak uyanmış. Karnında bir ağrı hissetse de bunu çok yediğine yormuş ve yataktan kalkmak istemiş. Ancak taşlar o kadar ağır gelmiş ki, ayağa kalkmak istediğinde yere düşmüş, taşların ağırlığından karnı yırtılmış ve ölmüş.

Avcı, nine ve Kırmızı Başlıklı Kız çok sevinmişler kurdun ölmesine. Avcı hemen bıçağını çıkartarak kurdun derisini yüzüp almış. Nine ise Kırmızı Başlıklı Kız’ın getirdiği çörek ve reçelleri yiyince iyileşmiş ve eski gücünü kazanmış. Kırmızı Başlıklı Kız

ise annenin sözünden çıkmamanın ne kadar önemli olduğunu düşünerek bir daha annesinin sözünden çıkmayacağına dair kendi kendine söz vermiş.”

Kırmızı Başlıklı Kız masalı dünyanın hemen her yerinde özellikle de kız çocuklarına annelerin anlattıkları masalların başında gelir. Hemen her anne, dediklerinin ne kadar değerli olduğunu vurgulamak amacıyla bu masalı kız çocuğuna anlatmıştır. İlk bakışta son derece saçmalıklarla dolu gerçeküstü “annelerin öğütlerini tutma” konusunu işleyen bir masal gibi görünmektedir. Annenin anlatma arzusunun yanı sıra bu masalı kız çocukların da dinleme arzusu vardır. Neden böyledir, bilinmez. Anneler bunun üzerine düşünmezler. Günümüzde hayatında kurt görmemiş kız çocuklarına bile bu masal anlatılmaya devam edilmektedir. Aslında anne bilinçli olarak bu masalı seçmez. Ama dış fırçamızı seçerken bile tesadüfi davranmadığımızı açıklayan uzmanların dediği gibi, bu da tesadüfi seçilmiş bir masal değildir. Ancak farkında olunarak da seçilmiş değildir. Farkında olmadığımız zihinsel bir mekanizma bizim yerimize bu seçimi yapar. Her şeyden önce bu masalın bu kadar uzun süre anlatılmaya devam edilmesinin bir nedeni olmalı. Anneler ve kızları bu zırva (insanları yutan kurt ve onu öldürerek onları

kurtaran avcı figürünün başrolü üstlendiği) masalı niçin bu kadar sevmektedirler?

Masalları anlatıldıkları gibi değerlendirmeye çalışırsanız çok sıkıntı yaşarsınız ve hatta bir sonuca ulaşmanız da zor olabilir. Çoğu masal özellikle de kız çocuklarına anlatılan masallar anlamlarını yitirirler. Çünkü masallar toplumların bilinçdışındaki sembolik dille ifade bulurlar. Yani masalları tam olarak anlamak için mutlaka bu sembolik dili çözümlemek gerekir. Kırmızı Başlıklı Kız masalların sembolik dilleri olduğunun en çarpıcı örneklerinden birisidir. Öncelikle bu masaldaki toplumsal sembollerini tespit edelim. Her şeyden önce masalın adı (*Kırmızı Başlıklı Kız*) sembolik bir ifadedir. Sonra annenin verdiği öğütler yine sembolik ifadelerdir; *yoldan çıkma, şişeyi kırma, yabancılarla konuşma*. İkincisi bu masalda önemli bir rol oynayan *kurdun* kendisi sembolik bir karakterdir. Son olarak da *avcının* ve *ninenin* de sembolik anlamlar taşıdığını söyleyebilirim.

O zaman ilk önce bu sembollerin anlamlarını bulalım ve yerlerine koyalım. Masalın isminden başlamakta yarar görüyorum. *Kırmızı Başlıklı Kız*'dan başlayalım. Bu isim tamlamasında üç önemli sembol bulunuyor; bunlar, kırmızı, başlık ve kız. Bu konuda verdiğim bütün konferanslarımda ve derslerimde izleyenlere sordum; "kırmızı sıfatı sizde neyi çağrıştırıyor?" diye. Hepsinde de Freud ve diğer psikanalistlerin yanılmadığını gösteren cevaplar aldım: kan, aşk, şehvet, kadın,

tutku, erotizm, günah vs. Gerçekten de kırmızı sözcüğünün ilk hatırlattığı şeyler benim için de benzer şeylerdi. Bu evrensel bir anlamdı. Zaten görsel sanatların ürünlerinde de bu sembolik dilden olabildiğince yararlanıldığını söylemek mümkündür. Kırmızı ojeler, ruj ve kıyafetler, tutku, aşk veya şehvet içerikli filmelerin vazgeçilmez sembolleridir. Ve kesinlikle de dişil ve suça yakın, baştan çıkarıcı bir renk olarak kırmızıyı gösterebilirim. Ebeveynlerin bile kafasında bilinçsiz bir biçimde kırmızı ve kız kelimelerinin birleştiği bir gerçektir. Kız çocuklarının kırmızı tonda giydirilmesi bunun en iyi örneğidir. Bununla birlikte erkek çocuk rengi mavidir. Burada işlevini yitirmiş bir gelenek olan yılbaşında kırmızı don giyme geleneğini hatırlamak gerekir. Kırmızı don, aşkın, şehvetin ve daha da önemlisi bereketin sembolü olarak kullanılmaktadır. Eşini arzula ve bol çocuk yap anlamına gelir.

İkinci sembolümüz *başlık* da en az kırmızı kadar belirgin bir semboldür. Başlık kelimesinin akla ilk getirdiği anlamlar konusunda insanların biraz zorluk yaşadıklarını her zaman gördüm. Burada “kimlerin başlık sahibi olabilecekleri” sorusuyla biraz yönlendirme yaptım çoğu zaman. Genellikle de bu soruya aldığım cevaplar, makam ve mevki sahibi olan, sorumluluk taşıyan insanların başlığa sahip oldukları idi. Hakikaten düşünüldüğü zaman, başlığa sahip ilk akla gelenler, asker, polis, kral vb. oluyor. Bir ayrıcalık ve sorumlu-

luk taşıyan insan tam da bu sembolün karşılığı olsa gerekir diye düşünüyorum. Son olarak *kız* kelimesi zihinlerde kadın olmayan, yetişkinlik öncesi durumu yaşayan, çocuk anlamına gelir. Masalın adını oluşturan bu üç sembolü birleştirdiğimiz zaman nasıl bir masalla karşı karşıya olduğumuzu az çok veren bir anlamla karşılaşırız. Çünkü bu başlık aslında bize menstürasyon dönemine girmiş, regl olan, ergen bir genç kızın masalı olduğunu hatırlatmaktadır. Bir genç kızın hayata atılmadan önceki dönemini tasvir eden bir başlıktır. Bilincimiz masalı ilk duyduğunda böyle bir çıkarım yapmaz. Ancak öyle bir mekanizma vardır ki biraz sonra uzun uzun anlatacağım, verilen bu mesajı harfiyen anlar, algılar ve uygular.

Büyükannenin verdiği kırmızı başlıktan sonra kızın herkes tarafından “kırmızı başlıklı kız” olarak anılması da anlamlıdır. Bu, kızın biraz büyüdükten sonra toplumun veya geleneksel yapının kendisine yüklediği bir kimliktir. Kırmızı başlık verilmeden önce sıradan bir kızken başlık verildikten sonra sorumlulukları olan bir kıza dönüşme gerçekleşmiştir. Büyüyen kız toplumsal bir sorumluluk üstlenmiştir. Onun artık bir kırmızı başlığı vardır. Ondan beklentiler geliştiren bir toplum var. Küçük kız artık toplumsal bir ürün gibidir. Özgünlüğü yok edilmiştir. İsteddiği gibi davranma hakkı yoktur. Ona biçilen giysileri giymek ve ondan istendiği gibi davranmak zorundadır.

Bu çözümlemeden sonra annenin Kırmızı Başlıklı Kıza verdiği öğütler ve tembihler de daha anlaşılır bir hale gelirler. Aslında masalın tümü artık daha anlaşılmalıdır. Annenin verdiği öğütlerden birisi “*yoldan çıkma*” idi. Dünyanın neresine giderseniz gidin, “*yoldan çıkma*”nın anlamı aynıdır. Bu anlam mecazi bir anlam olup kendini daha çok argo kullanımlarda bulur. Yol herkesin gittiği bir ve tek yoldur; bu yoldan birisinin çıkması herkesin gittiği yoldan gitmemesi, topluma ters düşmesi anlamına gelir. Çünkü bu yolu inşa eden toplumun ta kendisidir. Bu yolun taşları toplumsal ahlak kurallarından döşenmiştir. Kırmızı Başlıklı Kız’ın yoldan çıkması ise, namusunu korumaktan sorumlu bir genç kızın, toplumun istemediği, onaylamadığı bir ahlak ve hatta bir cinsel eylem içerisine girmesi anlamına gelir. Toplumda bir genç kıza yoldan çıktı deniliyorsa bunun anlamı çok açıkça kızın cinsel ahlak anlayışının dışına çıktığıdır. Bütün anneler bu öğüdü kızlarına doğrudan verirler ve defalarca tekrar ederler. Bir anne için kıza verilebilecek en önemli nasihatlerden birisidir.

Diğer bir sembolik öge “*şişeyi kırma*”dır. Dünyanın her yerinde argoda aynı anlama gelir. Hatta Anadolu kültüründe ayrıca bir önemi vardır. Şişeyi kırmak tahmin edeceğiniz gibi kız çocuğunun onaylanmayan bir cinsel ilişki yoluyla bekaretini kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bir annenin kızı için isteyebileceği son

şey bu olmalıdır. Burada geleneksel bir anlam dizini yaptığımızı da göz ardı etmeyin. Anadolu'nun birçok yerinde "şişeyi kırmak" toplumsal olarak kullanılan sembollerden birisi olmuştur. Kırılan şişe ve dökülen reçel, yırtılan zar ve akan kanı temsil eder. Kurdun ağzının suyunu akıtan lezzet budur. Kimi yerlerde çömleği kırmak değimi de kullanılmaktadır. Ancak bu çoğunlukla erkekler için kullanılagelmiştir. Erkeğin eşcinsel ilişkide pasif rol üstlenmesi bu sembol ile ifade edilir. Ancak kızlar için de bu sembolün kullanıldığını biliyoruz. Karadeniz'in kimi bölgelerinde ve özellikle de geleneksel yaşamın hüküm sürdüğü yerlerinde, evlerin damlarına konulmuş çömlekleri görebilirsiniz. Bu evler genellikle gelinlik kızın bulunduğu evlerdir. Kızların toplumun öngördüğü bir biçimde evlenip bakire çıkması durumunda bu çömleklerin bir ritüel halinde kırılacağı bilinmektedir. Benzer bir biçimde Denizli'nin Pamukkale Kasabası'na bağlı bazı köylerde de damlara konulmuş şişeler görebilirsiniz. Bu şişeler evlerde bulunan kız sayısını göstermektedir. Kızlar evlendiğinde bu şişelerin kırıldıkları da bilinmektedir. Ancak kırılan şişenin içinden dökülen reçelin herkes tarafından görülmesi için, sabah balkonlara asılan çarşaflar asıl trajediyi gösterir. Çarşaftaki leke, toplumun içerisindeki kurdu yatıştırır. Bu insanlar için geleneksel bir ahlâk ve gurur vesilesi olmalıdır. İstanbul'dan ya da bir metropolden bakılınca çok önemsiz gibi görü-

nen cinsellik, Anadolu'nun hemen her noktasında bir tabu olmaya devam etmektedir.

Türk filmlerinde gazozuna uyku hapı koyma motifi bizim gibi geleneksel erkek egemen toplumun bilinçdışından sızmış bir korkudan kaynaklanmaktadır. Siz ne kadar işittiniz bilemem ama Anadolu'nun küçük yerleşimlerinden büyük şehirlere okumaya gelen bütün kızların bu tembihi, üstelik de defalarca aldıklarına adım kadar eminim. "Yabancılarla konuşma, seni kandırabilirler, insanı yoldan çıkarırlar" gibi sözler Anadolu kızlarının ailelerinden en çok duydukları sözlerdir.

Bu noktada önemli figürlerden birisi kurdun kendisidir. Kurttan türediğine inandığımız ve dişi bir kurt olan Asena'nın rehberliğinde Ergenekon'dan çıkarak Anadolu içlerine kadar gelen bir halkın evladı olduğumuza inanmamıza rağmen kurda olumsuz anlamlar yükleyen bir kültüre sahip olduğumuz ortadadır. Bunu "kurt dumanlı havaları sever", "kurt gibi aç olmak" ve "aç kurt gibi saldırmak" sözlerinden anlamak mümkündür. Kötü emelleri olan kurt Kırmızı Başlıklı Kız'ı önce yoldan çıkarmış ve sonra da yutmuştu. Bu senaryonun kötü adamı bu kurttu. Genç kızları yoldan çıkaran bir karakterdi. Kurt hem dişisi hem de erkeği olan bir figür olmasına karşın toplumsal anlamında bir "erillik" içerdiği çok açıktır. Daha açık bir ifadeyle kurt erkeği sembolize eder. Hem de masaldaki gibi, ma-

sum, körpe, hayatı tanımayan genç kızları yoldan çıkararak, kötü emellerine alet eden bir erkeğin rolünü üstlenir. Toplumun verdiği anlamdır bu kurda. Kurt üzerine düşeni ya da kendinden bekleneni yapmış, hayatı tanımayan Kırmızı Başlıklı Kız'ı kandırıp yoldan çıkarmıştı. Bu masaldaki rolüne uygun olarak kurtların, ataerkil toplumların kurduğu geleneksel yaşam biçiminin en büyük düşmanlarıdır. Büyük bir sinsilik içinde ortaya çıkarak, sistemin çarkına çomaklarını sokuverirler.

Türk mitolojisinde hayvanlar arasında ilk sırada öneme sahip olan kurdun pek de sevilir bir karakter olmamasını anlamak pek kolay görünmese de aslında anlamlıdır. Yüzlerce yıldır, Orta Asya'dan çıktığından yakın zamana kadar göçebe yaşamış ve hayvancılık yaparak geçinmiş bir toplumun en büyük düşmanının kurt olması normaldir. Hayvancı insanların yakın zamana kadar en büyük düşmanları, hayvan sürülerine gözlerini diken kurtlardı. Bugün artık ne hayvancılık kaldı ve ne de onları tehdit eden kurtlar.

Kırmızı Başlıklı Kız'ın masaldaki şansı kurdun aç gözlülüğüdür. Kurt açgözlü davranmasa aslında Kırmızı Başlıklı Kız için de geri dönüş ve kurtuluş mümkün olmayacaktır. Ancak kurt hiçbir şeyden vazgeçmeyerek her şeyi yemeğe kalkınca hazmında zorlanmış ve yediklerinin ağırlığından uyuyakalmıştı. "Aç kurt gibi saldıran" kurt bu açgözlülüğünü canıyla öde-

mişti. Bu masalda kurdun da çıkarması gereken ders buydu. Aç gözlü olma bulduğunla yetin! Kırmızı Başlıklı Kız'la yetinseydi, hiç avcıyla da karşılaşmayacak ve ölmeyecekti de.

Masaldaki sembollerden birisi de "avcı"dır. Jungçu bir perspektiften baktığımda avcının gerçekte Kırmızı Başlıklı Kız'ın sağduyusu olduğu sonucuna varmam mümkündür. İnsanı içine düştüğü kurdun karnından (kötü durumdan) çıkaran bir sağduyu sembolik olarak gayet güzel bir anlam ifade eder. Ama avcı olarak da zaten burada olumlu bir sembol oluşturmaktadır. Avcı toplumda kabul gören bir meslektir. Özellikle de silahıyla toplumsal değerlerin bir koruyucusudur. Kurtlarla baş edebilen kültürün ve sistemin kurtarıcı ve koruyucusudur. Masalda tam da bu anlamı hedeflenmiştir.

Adım adım sembolleri çözümlemeye başlayınca masalın daha bir anlamlı hale geldiği görülür. Sonuç olarak bu masal, geleneksel bir toplumda annenin kızına verdiği öğütleri ve bunlara dikkat etmezse başına neler gelebileceğini anlatır. Burada aslında asıl konu kızın anne olmaya aday, ergenliğe ulaşmış bir yaşta olduğu ve onun bir şekilde kendisine toplum tarafından emanet edilen bekaretini koruması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ancak bu vurgu oldukça sembolik bir dille yapıldığı için düz bir bakışla anlaşılamamaktadır.

Buradaki asıl nokta, bu satırları okuyan annelerin

de kabul edeceği gibi, annenin bu masalı anlatırken böyle bir mesaj vermek gibi bir bilinçli davranışı söz konusu değildir. Yani anne farkında bile değildir. Bu durumda daha da önemli bir diğer nokta, annenin verirken bile farkına varmadığı bu mesajları küçücük kız çocuklarının nasıl anlayacağı noktasıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse annenin anlattığı ve kızın anladığı şey bizim çözümleyerek ulaştığımız şey değildir. Bu aslında “körler sağırlar birbirini ağırlar” durumuna çok uygun bir durumdur. Anne kızına bir mesaj vermek istiyor; onu toplum kurallarına uygun bir biçimde yetiştirmek istiyor. Ancak bunu doğrudan söylemesi hem çocuklarda bir tepki yaratabilir hem de bir annenin kızına böyle şeyler söylemesi pek de hoş bir durum değildir. Bu durumda ise bilinçdışı devreye giriyor ve sembolik bir dil amaca hizmet etmeye başlıyor. Anne ne anlattığını bilmiyor ama aslında söyleyemediklerini farkında olmadan kızına bir masal diliyle aktarıyor. Kız ise bir masal dinliyor aslında ama annenin verdiği mesajları farkına varmadan alıyor. Farkında olunmadan kurulmuş bir iletişim ağı bu masalın asıl şifresi. Ne anne ne anlattığının farkında, ne kız ne dinlediğinin farkında. Masal yoluyla kurulan iletişim kanalında asıl ilenteşenler hem anne hem de kızın bilinçdışı mekanizmaları. Küçük çocukları uyutmak veya oyalamak isteyen saçma sapan gerçeküstü öyküler gibi düşünülen ve görülen masallar, gerçekte daha bir

bebekken toplum kurallarının öğretilmesini hedefleyen bir eğitimidir. Birine kızdığımız zaman “bana masal anlatma” deriz. Bu bir küçümseme içerir. Çünkü masalın ne kadar önemli olduğunu bilmeyiz. Bunu hiç düşünmemişizdir.

Masalımızdaki sembolik öğeler bununla da sınırlı değildir elbette. Buradaki sembollerin hemen hepsinin erkek egemen bir toplumun üstünlüğüne vurgu yapar. Ona hizmet eder. Hatta çocukları erkek egemen bir toplum yapısına hazırlayan uyum kursları gibidir. Anneler, hem de pek çoğu erkeklerin toplumsal dünyasında yaşamaktan şikayet eden anneler, aslında bilmeden bu düzenin devamını bu masalları anlatarak sağlarlar. Çünkü kültürün devamı annelerin/kadınların dolayımı ile sağlanır. Kültürün kalıtsal özelliklerini taşıyan DNA’ları anneler çocuklarına masallar yoluyla aktarmaktadırlar. Bu masaldaki asıl Bizans hilesi veya kurt kapanı budur. Kız çocukları kendilerine biyolojik olarak verilmiş bir cinsel organı toplumun istediği gibi, onun kurallarına uygun hareket ederek kullanabilir. Kendi iradenle ve toplumu hiçe sayarak cinselliğini yaşarsan, sen yoldan çıkmış kabul edilirsin ve toplum tarafından da lanetlenirsin. Asıl verilen mesaj budur. “Ninen saygınlığını bu yoldan giderek kazandı. Sen de bu yoldan çıkmazsan onun kadar saygın olursun. Aksi takdirde kurtlara yem olursun. Bu nedenle sana verilen şişeyi sakın kırma. Şişeni ne zaman, nasıl

ve kimin kıracağına toplum karar verir. Şişe artık senin olmaktan çıkmıştır; kamulaştırılmıştır.

Pinokyo

Çok uzak ülkelerin birinde Geppetto adında yaşlı bir marangoz yaşarmış. Karısı olmayan Geppetto Usta iyi bir marangoz olmasına rağmen pek de mutlu değilmiş. Çünkü o kadar yalnızmış ki, çekilir gibi değil. Karısı çok uzun yıllar önce ölmüş ve Geppetto Usta bir daha evlenmemiş. Hiç çocuğu da olmadığı için yapayalnız yaşamış. Sandıklar, bastonlar yapar kendisini avutmaya çalışmış. Özellikle bir çocuk gördüğü zaman çok hüzünlenir, gıptayla bakarak “keşke benim de bir çocuğum olsaydı” diye aklından geçirirmiş.

Günler geçtikçe geçiyor, Geppetto usta giderek yaşlanıyormuş. Yaşlandıkça da içindeki evlat hasreti giderek artıyormuş. Bu hasret o kadar dayanılmaz bir noktaya gelmiş ki, bir gün hayal bile olsa bir evlat sahibi olmaya karar vermiş. Bütün ustalığını konuşturarak, ağaçlara şekil vermeye başlamış ve birkaç gün içinde kendisine çok güzel bir kukla yapmış. Adını da Pinokyo koymuş. Geppetto Usta’nın hayatı birden değişmiş. Gerçek olmasa bile artık hayatında bir çocuk varmış. Her gün onunla konuşur, uzun uzun yalnızlığını anlatır, onu severmiş. Onu bu halde görenler ise Geppetto Usta’nın delirdiğini düşün-

meye başlamışlar. Geppetto Usta da kimse görmesin diye onu herkesten saklamaya başlamış. Özellikle akşamların verdiği hüznün ve yalnızlık duygusundan onun sayesinde kurtulmuş.

Ancak yine de Geppetto Usta'nın içinde her şeyin yolunda gitmediğini belirten bir his varmış. Bazen "ben ne yapıyorum? Çocuk muyum ben bir kuklayla oynuyorum, galiba deliriyorum" diye düşünüyor-muş. Bu duygu gittikçe artmaya başlamış. Hatta onunla oynadığı için de utanıyormuş gizli gizli.

Böyle günlerden birinde, akşam erkenden yatağa girmiş Geppetto Usta; ama bir türlü uyuyamıyormuş. Kafasından hep bu düşünceler geçiyormuş. En sonunda düşünmekten yorulunca derin bir uykuya dalmış. Sabah olup erkenden çalışmak üzere kalkınca, Geppetto Usta bir şeylerin değiştiğini fark etmiş. Çünkü Pinokyo canlanmış, hareket ediyor ve konuşuyormuş. Önce hayal gördüğünü düşünmüş Geppetto Usta; ama bakmış ki uyanık ve her şey gerçek, çok sevinmiş. Dünyalar onun olmuş. Emin olmak için "gerçekten canlandın mı?" diye sormuş. Pinokyo, "etten-kemikten olmasam da tahtadan bir çocuk oldum" diye cevap vermiş. Hemen çevredekilerle sırrını paylaşmış Geppetto Usta ve kimi sevinmiş onun adına kimi de dalga geçmiş; "tahtadan çocuk mu olurmuş hiç." Gel zaman git zaman, Pinokyo'nun okul zamanı gelmiş. Geppetto Usta, "çocuğun mutlaka okuması gerekir" diyerek elinden tut-

tuğu gibi onu okula kaydettirmiş. Okulun öğretmeni, Pinokyo'yu tepeden tırnağa süzerek, ona sorular sormuş. Sonra da Geppetto Usta'ya dönerek çocuktan hiç hoşlanmadığını, gözünün tutmadığını söylemiş. Bu sözleri bir öğretmenden duymak Geppetto Usta'yı üzmüş. "Ne demek istiyorsun öğretmen, bu çocuktan adam olmaz mı demek istiyorsun." Öğretmen bu kadar açık sözlü olmanın hiç de iyi olmayacağına bilincinde olarak, biraz yumuşatarak, "alınma Geppetto Usta öyle demek istemedim; sadece seni bu çocuğa karşı uyarmak istedim" demiş. Geppetto Usta çok sinirlenmiş öğretmenin sözlerine ve elinden tuttuğu gibi Pinokyo'yu başka bir okula götürmüş ve oraya kaydını yaptırmış.

Okullar açılınca Pinokyo, okula gitmeye başlamış. Ama gel gör ki, Pinokyo okulunu hiç sevememiş; doğrusu öğretmeninden de pek hoşlanmıyormuş. Pinokyo'nun bu isteksizliği Geppetto Usta'nın da dikkatini çekmeye başlamış. Ve bir gün dayanamayıp alması Pinokyo'yu karşısına ve okumanın önemini anlatmış ona. "Ben okumadım, ömrüm oyunlar ve ağaçların arasında geçti. Sen oku ve benim gibi olma!" demiş. Pinokyo dut yemiş bülbül gibi susuyormuş; "okuyacağım" veya "okumayacağım" demiyormuş. Bu Geppetto Usta'nın daha da çok canını sıkması ve biraz ağır konuşmuş. Çünkü onun okulu bırakıp hayta olacağından korkuyormuş.

Pinokyo'nun, duydukları karşısında biraz canı sı-

kılmış ama çok da dert etmemiş kendine doğrusu. Odasına çekilmiş ve yatağına yatarak uykuya dalmış. Pinokyo tam uykuya daldığı sırada, tahtaların arasından bir çekirge çıkmış ve öterek Pinokyo'yu uyandırmış. Pinokyo sinirlenmiş, kendisini uyandırdığı için ve söylenmiş; "pis bücür, neden beni rahatsız ediyorsun? Defol git başımdan." Çekirge konuşabilen bir çekirge imiş, "hemen kızma öyle, içinin kötülüğünü belli etme! Sana bir şey söylemeye geldim" demiş. Pinokyo, küçümser bir eda ile baktıktan sonra çekirgeye, "senin bana anlatacak neyin olabilir ki?" diye sormuş. Çekirge bunun üzerine konuşmaya başlamış; "sakın babana karşı gelme." Pinokyo iyice sinirlenmiş; "bundan sana ne?" diye bağırmış. Çekirge gayet bilge bir tavırla, "önce sesini alçalt ve beni iyice bir dinle" demiş. "Ben yıllardır bu evdeyim, hep bu ocak başında şarkılar söyledim. Baban bir kez bile rahatsız olduğunu söylemedi bana. Bir-birimizden memnun bir şekilde yıllarımız geçti bu evde. Babanı üzme gönlüm razı olmuyor bir türlü." Haylazlığı üzerinde olan Pinokyo, çekirgeyi sinir etmek için ters ters konuşmaya başlamış. "doğrusu" demiş, "okula gitmeyi hiç canım istemiyor. Bundan sonra sırf sana inat olsun diye okula gitmeyeceğim. Bütün gün gezip tozacağım." Bu sözlerle gücenen çekirge o kadar üzülmüş ki çareyi evi terk etmekte bulmuş ve bir daha geri dönmek üzere ayrılmış.

Ertesi gün gerçekten de Pinokyo dediğini yapmış ve okula gidiyorum diye evden çıkarak bütün gün sağda solda gezmiş ve okula gitmemiş. Bununla da kalmamış babasını da terk ederek başiboş dolaşmaya başlamış. Yaramaz ve yalancı bir çocuk olarak ortalıkta dolanıp duruyormuş. Hatta yalan söyledikçe başına çok kötü bir şey geliyormuş; burnu uzuyormuş her seferinde.

Geppetto Usta ise ne yapacağını şaşırmış; her yerde Pinokyo'yu aramaya başlamış ama hiçbir yerde bulamıyormuş. Bir gün Pinokyo'ya rastlayan bir kuklacı onu gösterilerde oynatmak üzere yanına almış. "Para vereceğim" demiş ama vermemiş kandırmış onu. Pinokyo bu işe bozulmaya ve surat asmaya başlamış. Bu durum da gösterilerde olumsuzluk yaratıyor, izleyenleri memnun etmiyormuş. Kuklacı Pinokyo'ya bu tutumu yüzünden kızıyor ve onu durmadan tartaklıyormuş; "kendine bir çeki düzen ver yoksa bacaklarını kırarım senin." Pinokyo'nun gururu tamamen incinmiş ve kaçmak için fırsat kollamaya başlamış. Kuklacı Pinokyo'nun kaçmayı düşündüğünü anlayınca kaçmaması için bir miktar altın vermiş ona ve "sonra daha fazla vereceğim, sen yeter ki iyi çalış" demiş. Pinokyo altını görünce hemen düşüncelerinden vazgeçmiş; çok para kazanmak arzusu bütün planlarını altüst etmiş ve yeninde çalışmayı sürdürmüştü. Kuklacının istediği her şeyi eksiksiz yerine getirmeye başlamış. Aradan zaman geçmiş

ve Pinokyo çok para kazanmasına rağmen bir türlü babasını unutmamış. Ne iş yaparsa yapsın aklından hiç çıkmamış. Sonunda dayanamamış ve kuklacının yanından kaçmış. Uzun yollardan geçmiş yüksek dağları aşmış ve bir ormanın kenarına gelmiş. Burada beraber dolaşan bir yaban kedisi ile bir tilkiye rastlamış. Tilki, “çok yorgun görünüyorsun kukla çocuk” demiş. Pinokyo, “sorma” demiş, “çok uzun bir yoldan geliyorum, yorgunum ama mutluyum” diye cevap vermiş. “Niçin mutlusun?” diye sormuş kedi. Pinokyo “çok altın kazandım” diye cevaplamış. Altın kelimesini duyan tilki hemen kulaklarını kabartmış ve “gerçekten mi? Görmeden inanmam” demiş. Bunu duyan Pinokyo, büyük bir gururla kazandığı altınları cebinden çıkararak göstermiş. Tilki duyduklarına mı yoksa gördüklerine mi şaşırırsın bilememiş; bir yandan kafasında planlar yaparken diğer yandan “o zaman bu gece bizde kal dinlenir yarın yoluna devam edersin” demiş. Pinokyo, bunu duyduğuna çok sevinmiş ve “peki” demiş.

Birlikte ormanın içlerine doğru yürümeye başlamışlar. Gittikçe ormanın karanlığı üzerlerine basmaya başlamış. Pinokyo’nun da içine bir korku düşmüş. Yine de belli etmemeye çalışarak devam etmiş. Bir derenin yanında kırmızı taşlarla çevrili bir tarlanın kenarına geldiklerinde durmuşlar. Pinokyo merakla sormuş: “burası nasıl bir tarla?” Kedi, hemen cevap vermiş ciddi bir tavır takınarak; “burası sihir-

li tarla.” Pinokyo daha çok merak etmiş: “ne işe yarıyor peki?”. Bu kez tilki atlamış: “ne gömersen birkaç katı fazlasını alıyorsun, mesela altınları buraya gömersen sabaha kadar birkaç kat çoğalırlar.” Pinokyo daha da heyecanlanmış; birden kendisini daha çok zengin hissetmiş. Bu fırsatı kaçırmak istemediği için de hemen harekete geçmiş; “bana yardım edin o zaman da şu altınları gömelim hemen tarlaya” demiş. Hepsi aynı heyecanı duyarak birkaç dakika içinde açtıkları çukura altınları doldurmuşlar. Ve yola devam etmişler. Akşam olurken, nihayet bir kulübenin yanına gelmişler. Pinokyo’nun sohbet edecek bile hali kalmadığı için hemen yatıp uyumaya karar vermiş; “hem dinlenmiş olurum hem de sabah daha çabuk olur ve altınlara daha çabuk kavuşurum” diye düşünmüş. Yatar yatmaz da horlamaya başlamış yorgunluktan.

Pinokyo’nun uyumasını bekleyen tilki ve yaban kedisi hemen harekete geçmişler. Doğru sihirli tarlaya gitmişler ve gömdükleri altınları çıkararak bir torbaya koydukları gibi kaçmışlar. Pinokyo güneş doğar doğmaz heyecan içinde uyanmış ve kendini bekleyen altınları düşününce yüzünde bir gülümseme belirmiş. Etrafına bakınca bir gariplik olduğunu sezmiş aslında; çünkü kendisinden başka kimse yokmuş. Hemen toparlanarak, tarlaya altınları gömdüğü yere doğru koşmuş. Nefes nefese geldiği tarlanın boş olduğunu görünce nasıl bir oyuna geldiğini an-

lamış. Üzüntüsünden oturup ağlamaya başlamış. Bu sırada bir peri kızı gelmiş yanına Pinokyo'nun ve şöyle demiş: "aklın başına geldi mi artık. Yalanı, haylazlığı bırak ve babanı görmek istiyorsan deniz kenarına doğru git." Pinokyo babasına kavuşacak olmanın heyecanı ile hemen yerinden kalkarak denize doğru koşmaya başlamış. Gerçekten de bir süre sonra deniz kenarına ulaştığında denizde bir kayık görmüş. Kayığın içindekinin babası olduğunu çok uzak da olsa tanımış. "Baba, baba" diye seslenmiş ama çok uzak olduğundan sesini duyuramamış. Pinokyo, hiç korkmadan suya atlamış. "Nasıl olsa tahtadan yapıldığım için suya batmam" diye düşünmüş. Gerçekten de batmamış suda ve hızla babasına doğru yüzmeye başlamış. Etrafını balıklar çevirse de bunlar zararsız balıklarmış. Kayığa doğru birisinin hızla yüzdüğünü gören Geppetto Usta, bunun Pinokyo olduğunu anlayınca hemen kayığını o yöne döndürmüş. Tam kayıkla Pinokyo'nun bulunduğu yere geldiğinde büyük bir talihsizlik yaşanmış ve bir büyük balina Pinokyo'yu yutuvermiş. Geppetto Usta, kayığını balinanın üzerine doğru sürmüş, şaşılacak bir şey daha olmuş; balık kayıkla birlikte Geppetto Usta'yı da yutuvermiş. Balığın karnında bulunan baba-oğul hasretle birbirlerini kucaklamışlar. Pinokyo balığın karnını gıdıklamaya başlamış. Huylanan balık her ikisini de kusuvermiş. Böylece kurtulan baba-oğul kayıklarına binerek eve dönmüşler.

Bütün masalarda olduğu gibi herkes kendi üzerine düşen dersi almış ve mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Pinokyo masalı erkek çocuklarına anlatılan masalların başında gelir. Bu masal da diğerleri gibi sembolik bir dile sahiptir. Öncelikle bu masalı anlatırken biricik oğlumuzun bilinçdışına nasıl bir mesaj gönderiyoruz ona bir bakalım. Bunun için metinde ilk dikkati çeken sembollerini kısaca açıklamaya çalışalım. Kızlar için anlatılan bazı masalarda babalara yer verilmediği gibi bu masalda da annenin hiç rol almaması manidardır. Özellikle erkek çocuk ve baba arasındaki münasebet vurgulanmak istenmiştir. Hatta babanın hem de hiç yoktan bir erkek evlat yarattığı vurgulanmaktadır. Kız çocuğun yetiştirilmesinde annenin rolü neyse erkek çocuğun yetiştirilmesinde babanın rolü aynıdır. Bu geleneksel toplumların cinsiyet rollerine uygun maskülen bir düşüncedir.

Bu masalda zaten baba ve oğul arasındaki ilişkinin çok anlamlı olduğunu söylemeliyim. *Marangoz* bir baba ve *tahtadan* bir oğul. İlk sembollerin bu ayrılmaz ikili olduğu dikkati çekiyor. İronik bir ilişki söz konusu baba ve oğul arasında. Kız çocuklarını annelerin büyüttüklerini, topluma onların hazırladıklarını yukarıda anlatmıştım. Bu masal da oğulların baba tarafından

büyütüldüklerini vurgular. Çocuklar bir hammadde gibi dünyaya gelirler ve onları şekillendiren ebeveynler olurlar. Özellikle bir tahta gibi dünyaya gelen erkek çocuk baba tarafından bir marangoz gibi “yontularak” topluma kazandırılmaktadır. Yontulmak ağaç ve taş gibi maddelere uygulanabilen bir işlemdir. Ve erkek çocuklar için de sıkça kullanıldığını biliyoruz. Yontulmak, fazlalıklarını almak, erkek çocuğun hayata hazırlanması ve kişisel özelliklerinin toplumsal boyutlara getirilmesidir. Örneğin, askere giden erkek çocukları için bu çok sık kullanılır; “sen biraz yontul orada.” Bu nedenle babanın mesleğinin marangoz olması erkek çocuğun baba tarafından yontulması anlamına gelir. Babanın marangoz olması kadar oğlun da tahtadan olması önemli bir semboldür. Bu da çocuğun dünyaya yontulmamış olarak gelmesi, hatta yontulmak üzere gelmesi anlamını vermektedir. Erkek çocuklar babalar tarafından yontulmalıdırlar. Babanın çocuğu iyi yontabilmesi için de biraz marangoz olması, yani yontma işinde hünerli olması gerekir. Çocuğun *kukla* olması da bir diğer semboldür. Kukla başkaları tarafından hareket ettirilen oynatılan, kendi kendine hiçbir şey yapmayan oyuncak anlamına gelir. Bu sembol de gündelik hayatımızda sıkça kullandığımız bir metafordur. Başkaları tarafından kullanılan insanlar anlamında argoda kullanırız. Erkek çocuklar büyüyene kadar babaları tarafından nasıl hareket edeceklerine dair bilgilen-

dirilmelidirler. Onları çok iyi oynatmalısınız. Yoksa evden ve sizden kaçarlardı. Bu noktada “*kuklacı*” devreye girmektedir. Siz yerinde ve iyi oynatmazsanız başkası sizin çocuğunuzu oynatabilir. Üstelik bu başkası sizin iyi yontmadığınız çocuğunuzu kandırabilir de. Siz yeterince yontmazsanız, başkalarının oyuncağı olurlar. Masalda yerli yerinde kullanılan güzel semboller bunlar. *Çekirge*, bu masaldaki farklı sembollerden birisidir. Masallarda konuşan hayvanlara sık rastlanılır. Ve genellikle de toplumsal kabul gören sağduyunun sesi olarak kabul edilmektedir. Herkesin onay vereceği türden şeyler söylerler. Masallardaki hayvanlar olayın bilincin dışında olduğunu vurgulayan sembollerdir. Bir hayvanın masalda konuşması bir çocuk için çok daha önemli ve öğrenilir bir durum ortaya çıkarır. Masalın sonuna doğru Pinokyo’ya doğru yolu gösterip babasına kavuşmasını sağlayan Peri Kızını da bu bağlamda değerlendirmek doğru olur. Doğrudan söylenilince etkili olmayacak doğru yol tembihleri bilinçdışı bir varlık tarafından dile getirilir. Masalların etkileyici olmalarının nedenlerinden birisi de budur zaten. Doğrudan çocuğun dilinde ve onun anlayabileceği ve ciddiye alabileceği bir gerçeküstülük masalın tercih ettiği bir yöntemdir.

Pinokyo’nun altınlarını kaptırdığı figürler olan yaban *kedisi* ve *tilki* de çocuğu bekleyen tehlikeli karakterleri sembolize ederler. Pinokyo’nun bütün kazancı-

nı elinden alan, onu kandırarak kendilerine çıkar sağlayan üçkağıtçıları simgelerler. Hayatı tanımayan, babası tarafından iyi şekillendirilemeyen çocukların karşısına çıkabilecek olan şeytani güçlerdir. Zaten tilki ve kedinin akıl, kurnazlık ve çevikliği temsil ettiği bilinmektedir. Tilki kadar kurnaz (ki bu konuda masallar bile vardır) ve kedi kadar çevik ve tehlikeli metaforları gündelik yaşama yansımıştır. Kedinin özellikle yaban kedisi olması da tehlikeyi vurgulayan, altını çizen bir belirteçtir. Bu arada Kırmızı Başlıklı Kız masalında kızı bekleyen tehlike olarak gösterilen kurdun karşıtı, erkekler için anlatılan bu masalda tilki olarak ortaya çıkmaktadır. Bu aynı zamanda çocukların cinsiyetlerine göre onları bekleyen tehlikelerin de farklılığını ortaya koyan bir simgedir. Tilki ve kurt arasındaki fark her iki masalda da anlatıldığı gibi ölüm ve aldatılma arasındaki fark kadardır.

Masaldaki en ilginç sembollerden birisi “*sihirli tarla*” metaforudur. Tilki ve kedi ile birlikte Pinokyo’nun bütün parasını kaybetmesine neden olan sihirli tarla, emek vermeden kazanmak isteğinin yanlışlığını anlatan bir semboldür. Bu sembol, modernizmin en önemli göstergelerinden birisi olan “çalışmak ibadettir” özdeyişinin altını çizer. Çalışmadan kazanmanın doğru olmadığı ve bu tür bir kazancın riskli olduğu anlatılmak istenir. Bu bir “Aydınlanma Dönemi” direktifidir. Masalın bu bölümünün günümüz gerçeklerine pek de

uygun olmadığını söylemeliyim. Çünkü yaşam koşulları değişti; hatta çağ değişti. Modernizm sembolleri ile çok gerilerde kalmaya başladı. Yeni dönem olan Post-modernizmin bu konudaki sembolü “çalışmak ahmaklık, tüketmek ibadettir” şekline dönüştü. Çalışmak değil tüketmek daha önemli bir hal aldı. Toplum içinde insanın konumu ne kadar harcadığı ve tükettiği ile ilişkilidir artık. Masalda çocuğa anlatılmak istenilen durum; “çalışan kazanır elması kızarır” durumudur. Çalışarak para kazanan ve altınlara sahip olan Pinokyo, açgözlülüğü ve çalışmadan daha çok kazanma hırsı yüzünden her şeyini kaybetmişti.

Balina veya büyük balık birçok masal ve mitosta görülen sembollerden birisidir. Hatta bazı mitlerde bu balıkların insanları yuttuğu bile bilinmektedir. Yunus Peygamber miti bunun en güzel örneğidir. Balık karnında Pinokyo’nun babasına kavuşması bu sembolün önemine vurgu yapar. Bu tür metaforlar genellikle insanın olumlu yöne doğru kanalizasyon olmalarını sağlayan süreçleri ifade eder. Balığın karnında geçen süre, Pinokyo’yu babasına kavuşturmuş ve hatta onu yaptıklarından pişman olmasına yol açtığı bir süreç olmuştur. Balığın karnına girmeden önceki Pinokyo ile balığın karnından çıktıktan sonraki Pinokyo bambaşka kişiliklerdir.

Burnun uzaması ve *yalan* arasındaki ilişki de ihmal edilmemesi gereken bir semboldür. Toplumsal kuralla-

rın reddettiği yalanın açığa çıkmasını vurgulayan bu sembol, yalanın uzun burunla herkes tarafından görülebilecek ve fark edilebilecek bir suç olarak algılanması gerektiğini ifade eder. Kimsenin fark etmediğini düşündüğü anda aslında herkesin çocuğun yalan söylediğini anlayabileceğini, fark edebileceğini anlatır.

Bu sembol çözümlemeden sonra, masalı tekrar dillendirelim. Geppetto Usta çok istediği oğluna kavuştuktan sonra gerçekten de çok mutlu olmuştu. Allah ona acımış ve bu yaşta bir oğul verdiği için çok mutlu olmuş. Ve kendi kendine onu iyi yetiştirmek için elinden geleni yapacağına söz vermiş. Gerçekten de ilk zamanlar o kadar iyiymiş ki her şey, Geppetto Usta'nın ağzı kulaklarında imiş. Ancak Pinokyo büyümeye başladıktan sonra bazı şeyler de değişmeye başlamıştı. Özellikle bir delikanlı olup okul çağına geldiğinde Pinokyo, okula gitmekten çok da hoşlanmadığı için isyan etmeye başlamıştı. Babası gözüne daha bir ihtiyar görünüyor; onun okuma konusundaki nasihatlerini de pek dikkate almıyordu. Bu konuda kendisine toplum içerisinde de bazı nasihatler gelse de hepsini anlamıyordu. "Okuyup ne olacağım ki" diye düşünüyordu. Hayatı kazanmanın başka yolları da vardı. Mesela çalışıp para kazanabilir ve ne kadar akıllı olduğunu gösterebilirdi. Bunun için babasını üzmeğe pahasına evden kaçtı. Nereye gittiğini kendisi de bilmedi; uzun bir süre aç-bilaç dolaştıktan sonra bir gün, bir sirkle

karşılaştı. Bu sirkteki kukla gösterisi bir hayli ilgisini çekmişti. Hatta kendisinin daha iyi bir kukla olduğunu düşünüyordu. Kuklacı onu işe almayı kabul etti. Birlikte sürekli gösteri yapmaya başladılar. Pinokyo aklından babasını hiç söküp atamamıştı. Hep onu düşünüp rüyalarında onu görüyordu. Özellikle de kuklacının ona kötü davrandığı zamanlarda daha çok özlüyordu babasını. Çünkü ona hiç kötü davranmamıştı. Kuklacı uzunca bir süre para vermeden Pinokyo'yu çalıştırdı. Pinokyo isyan etmeye başlayınca, kuklacı ona biraz para vermeyi kabul etti. Ancak Pinokyo çok mutsuzdu ve bir gün kuklacının elinden kaçarak yollara düştü. Bilmediği yerlerden geçen Pinokyo kaybolmuştu. Ormana geldiğinde tilki ve kediyle karşılaştı. Bunlar yoldan geçenlerin parasını çalan haydutlar gibiydiler. Pinokyo'nun da parası olduğunu öğrenince sihirli tarla numarası ile onu kandırarak parasını çaldılar. Pinokyo, şimdi biraz daha perişan olmuştu. Kaybolmakla kalmamış aynı zamanda parasız da kalmıştı. Tam çaresiz bir düşünce dünyasında gezinirken bir peri kızının yardımı ile deniz kenarına gitmesinin doğru olacağına karar vermişti. Gerçekten de deniz kenarına geldiğinde babasının biraz açıkta bir sandal üzerinde olduğunu gördü. Bağırdı ama sesini duyuramadı. Yüzmesi gerektiğine karar verdi. Babasının kırılan kalbini onarmak ve onunla tekrar dost olabilmek için çaba gerektiren bir süreçten geçmesi gerektiğini anladı. Başladı

yüzmeye, bu yüzüş, suyun serinliği ve balığın karnında geçirdiği birkaç saat onun aklının başına gelmesine neden olmuştu. Yaptıklarının ne kadar yanlış olduğunu, babasını dinlemezse başına nelerin gelebileceğini görmüştü. Okumanın hayata hazırlanmak ve akıllı olmak konusunda ne kadar önemli olduğunu fark etmişti. Her şeyden pişmanlık duydu. İnsanın annesi babası çocuğu için kötü bir şey ister miydi hiç. Eğer siz de babanızı dinlemez onun sözünden çıkarsanız, sizin de başınıza bunlar gelir. Aman çocuğum dikkatli ol, sözlerimden dışarı çıkma sakın!

Külkedisi

Masallar zamanında bir ülkede, Sinderella adında bir kız yaşıyormuş. Yaşıyormuş ama buna yaşamak denirse. Sinderella'nın bir üvey annesi ve iki de üvey kız kardeşi varmış. Üvey anne ve kız kardeşler o kadar kötü davranırlarmış ki Sinderella'ya, onun zavallı minik dünyası karararmış. Bu nedenle de Sinderella çok mutsuzmuş. Evin bütün işlerini ona yüklemek isterler ve bu konuda sürekli kavga çıkarırlarmış. Sinderella tartışma çıkmasın diye neredeyse bütün evin işlerini üstlenirken, üvey kızkardeşler tembellik yapar ve zamanı süslenerek geçirirlermiş. Bununla da yetinmez, bir de buyruklar yağdırırlarmış. Yine böyle günlerden birinde, üvey annesi Sinderella'ya "dışarıda duran bütün kabakları eve taşı" diye

emir vermiş. “tamam” demiş Sinderella çaresiz; “yeter ki sorun çıkmayın.” Kabaklar çok büyükmüş ve çokmuş. Her seferinde oflaya tıslaya bir kabak taşıyan Sinderella, on kabağı taşıdıktan sonra biraz dinlenecek olmuş; ama onun dinlendiğini gören üvey anne azarlamış. Çaresiz Sinderella tekrar kabakları taşımaya başlamış. Sinderella’nın kanter içinde kalmasına aldırmayan üvey kızkardeşler keyif çatıyorlarmış. Sinderella azalan ama gittikçe ağırlaşan kabaklardan bir tane daha almış ve içeriye taşımaya başlamış. Tam merdivenlerden çıkarken yorgun bacakları onu taşımamış ve dengesini kaybederek kabakla beraber düşmüş. Sinderella’nın canı çok yanmış; her tarafı yara bere içinde kalmış. Üvey kızkardeşler Sinderella’nın düşmesinden bir hayli eğlenmişler; gülmüşler ve onunla alay etmişler. Üvey anne alay eden kızlarına kızacağı ve hemen Sinderella’nın yardımına koşacağı yerde, yine Sinderella’ya kızmış ve hemen kalkarak işini yapmaya devam etmesini istemiş; “aşağı inersem bacaklarını kırarım senin” diye de eklemiş. Sinderella, bütün kabakları taşımış taşımaya ama hiç gücü de kalmamış. Bütün gün çalışıp enerji sarfettiği için de çok acıkmış.

Akşam olunca ocağın başına gelen Sinderella, ocağın başına gelip ısınmaya ve dinlenmeye çalışırken, karnından gelen gurultuları biraz sonra kendisine yemek verileceğini hayal ederek bastırmaya çalışmış. Ocaktaki ateş sönmüş, küle dönmüşmüş,

Sinderella'nın da karnına açlıktan ağrılar girmeye başlamış. Ocağın küllerini karıştırmaya başlamış. Üvey anne, bir tas süt pişirip kızlarına vermiş. Sinderella'nın açlığı bastırılamaz bir hale gelmiş. Dayanamamış ve "anne, çok açım, bana da bir bardak süt verir misin?" demiş. Üvey anne, "süt kalmadı belki yarın sabah veririm" diye cevap vermiş. Üzüntüsünden iyice çöken Sinderella, halen biraz sıcak olan ocağın küllerinin üzerine uzanarak sabah olmasını beklemiş. Sinderella'nın bu bitkin hali üvey kız kardeşlerini çok eğlendiriyormuş. Birisi "bundan sonra Sinderella'nın adı külkedisi olsun, baksanıza küllerin üzerine nasıl bir kedi gibi uzanmış" demiş. Hepsi bu espriye çok gülmüşler. Gerçekten de o günden sonra herkes, Sideralla'ya Külkedisi demeye başlamış. Sinderella bu yeni ismi sevmese de alışmış zamanla.

Günler bu şekilde akıp gitmiş ta ki o güne kadar. O gün başka bir şey olmuş; bir tellal at üzerinde bir duyuru yapıyormuş: "Ey ahali! Kralın emrini okuyorum iyi dinleyin! Kralımızın biricik oğlu Alen, evlenmek için kız beğenecektir. Bunun için yarın akşam sarayda bir balo yapılmasına karar verildi. Kendine güvenen bütün güzel kızlar davetlidir bu baloya! Duyduk duymadık demeyin."

Bu ilanı duyan üvey anne heyecanla eve gelerek, kızlarının en güzel elbiselerini çıkarmış ve onları giydirmiş. Bir yandan da prensin kızlarından birini

beğendiğini, onunla evlendiğini ve hep birlikte saraya taşınarak orada yaşadıklarını hayal edip seviniyormuş. Bizim Kùlkedisi ise imrenerek kardeşlerinin giyinmesini izliyor; onların elbiselerine hayranlıkla bakıyormuş. Ben de gidebilsem belki prens beni seçer eş olarak diye umutlanıyormuş içinden. Belki götürür diye üvey annesine yalvarmaya başlamış: “ben de gitmek istiyorum; ne olur beni de götürün.” Üvey anne ile kızları Kùlkedisinin bu isteğine kahkahalarla gülmüşler. Üvey anne onu “sen kim saraydaki balo kim” diyerek aşağılamış ve susturmuş. “Sen işine bak! Biz gelene kadar evin her yerini güzelce temizle!” bunları söyledikten sonra şıkır şıkır giyinen üvey anne ve kızları baloya katılmak üzere evden çıkmışlar.

Kùlkedisi evde yapayalnız kalınca, büyük bir üzüntü ile kaderine yanmaya başlamış. “Keşke benim annem de ölmeseydi ve bu hallere düşmeseydim” demiş kendi kendine. “O zaman baloya da katılma şansım olurdu.” Yalnızlıktan evdeki farelerle dertleşmeye başlamış. İşte tam bu sırada, mucizevi bir gelişme olmuş; birden bir iyilik perisi gelivermiş Kùlkedisinin yanına ve neden üzgün olduğunu sormuş. Kùlkedisi başından geçenleri anlatmış uzun uzun. İyilik perisi ne yapabileceğini sorunca Kùlkedisi, “bana güzel elbiseler bul ben baloya gitmek istiyorum” demiş. İyilik perisi elindeki sihirli asayı bir kabağa dokundurmuş sonra da Kùlkedisine; birden

kabak süper bir arabaya dönüşmüş, evin minik fareleri de arabanın görkemli atlarına dönüşmüşler. Külkedisine gelince, harika bir elbiseyle çok güzel bir genç kıza dönüşmüş. Külkedisini, “çok teşekkür ederim iyilik perisi, bana dünyaları verdin” demiş. İyilik perisi, kızın mutluluğunu görünce yaptığından hoşnut, “şimdi baloya git” demiş. “Prens mutlaka seni beğenecek ve dansa davet edecektir. Ancak kendini kaybedip gece yarısını geçirme. Hemen eve dön yoksa büyü bozulur; elbiselerin dökülür ve araban kabağa dönüşür” diye sıkıca onu tembihlemiş.

Külkedisini büyük bir sevinçle balonun yapılacağı salondan içeri girmiş. Harika elbiseler içinde muhteşem görünüyormuş. Birden salondaki herkes bakışlarını ona yöneltmişler. Herkes içinden “bu kim acaba, hangi ülkenin prensesi” diye geçirmiş. Salondaki bütün kızlar prensi etkilemek için onun etrafında pervane oluyormuş. Ancak prens zor beğenen biriymiş ve hiçbir kıızı beğenmiyormuş. Hatta “balo boşuna yapıldı, hiç güzel kız yok” diye düşünmeye bile başlamışmış. Tam bu sırada gözüne salona henüz giren Külkedisini ilişince, heyecanlanmış ve hemen dansa davet etmiş.

Külkedisini’nin güzelliğini ve prensin ona olan ilgisini gören diğer kızlar kıskançlıktan çatlamışlar. Ama iş-işten geçmiş; çünkü prens Külkedisini’ne aşık olmuş bile. Bütün gece göz göze dans etmişler. Üvey

anne ve kızları prensin bu yabancı kıza aşkını görünce deliye dönmüşler.

Külkedisi, yaşamında karşısına çıkan bütün kadersizliklerden intikam alırcasına, mutluluk içinde bütün gece Prensın kollarında dans etmiş. Zamanın nasıl geçtiğini de fark etmemiş bile. Farkına vardığında ise gece yarısı olmuşmuş. Hemen kendisini prensin kollarından kurtararak kapıya doğru koşmuş. Büyü bozulmadan kendisini eve atmalıymış. Bu düşünce içinde ayağından ayakkabısının tekinin çıktığını fark etmiş ama geri dönüp alacak zamanın kalmadığını bildiğinden, koşmaya devam etmiş. Gerçekten de tam zamanında hareket etmiş Külkedisi; yoksa geç kalacaktı.

Aşık olduğu kızın kollarından kurtulup kaçmasına şaşırarak prens hemen arkasından koştuysa da nafile, Külkedisi o kadar hızlı hareket ediyormuş ki, geride ayakkabısının tekinden başka bir iz bırakmadan yok olmuş. Prens Külkedisi'nin ayakkabısını eline almış ve hemen askerlerinden onu bulmalarını istemiş. Bir grup asker ellerinde Külkedisi'nin ayakkabısı Külkedisi'ni aramaya çıkmışlar. Ayakkabının kimin ayağına olacağına bakıyorlarmış. Ancak ayakkabı o kadar narinmiş ki, kimsenin ayağına olmuyormuş. Günlerce ev ev dolaşan askerler çaresizlik içinde vazgeçmek üzerelermiş. Aslında prensin nasıl üzüleceğini bilmeseler çoktan vazgeçecekler ama onun üzülmelerini istemiyorlarmış. Tam ümitlerini yi-

tirdikleri bir anda, uzakta bir ev daha olduğunu görmüş bir asker. Son kez şanslarını denemek üzere bu eve gelmişler. Evet yanılmadınız; bu ev tahmin ettiğiniz gibi Külkedisi, üvey annesi ve kız kardeşlerin yaşadığı evmiş. Askerler ellerinde ayakkabı içeri girmişler. İki üvey kız kardeş hemen denemişler ayakkabıyı ama nafile. Üvey anne bir kez daha denemeleri ve hatta zorlamaları için baskı yapıyormuş kızlarına; ama camdan yapılmış narin ayakkabı ayakları büyük olan kızların ayağına olmuyormuş bir türlü. Üvey anne o zaman farkına varmış olayların ve askerlerin Külkedisi'ne ayakkabıyı giydirmeden bir an önce gitmelerini istiyormuş.

Öte yandan Külkedisi, üvey annesinin korkusundan ayakkabının kendisine ait olduğunu söyleyemiyormuş bir türlü. Askerlerin kendisine giydirmeden çekip gitmelerinden korkuyormuş. Askerler ayakkabıyı Külkedisi'nin de denemesini isteyince üvey anne atılmış: "o kızın ayağını kontrol etmenize gerek yok; çünkü o baloya bile katılmadı. Siz zaman kaybetmeden gidin" demiş. Ancak Külkedisi'nin yüzündeki ifadeden askerlerin birisi etkilenmiş ve ayakkabıyı denemesini istemiş. Üvey annenin bütün çırpınışlarına rağmen Külkedisi ayakkabıyı denemiş. Ve mucize gerçekleşmiş, Prens'in aşık olduğu kayıp prensesin külkedisi olduğu anlaşılmış. Çünkü ayakkabı bütün narinliğiyle Külkedisi'nin ayağına cuk diye oturmuş. Askerler çok sevinmişler ayakka-

bının gerçek sahibini buldukları için. Üvey anne ve kızları ise sinirden morarmışlar. Ayakkabıyı kontrol eden asker, “bu kız senin neyin olur” diye üvey anneye sormuş. Üvey anne, “üvey kızım olur” diye utana-sıkıla cevap vermiş. Asker, “kıskançlıktan ne yapacağınızı şaşırdınız; ama daha çok şaşıracaksınız” demiş. Sinderella’yı güzel bir ata bindirerek saraya doğru yola koyulmuşlar.

Sinderella’nın bulunduğunu öğrenen Prens öyle sevinmiş ki, askerleri ödüle boğmuş. Saraya gelen Sinderella’ya da onu çok sevdiğini ve evlenmek istediğini söylemiş. Sinderella da kabul edince dünyalar onun olmuş ve görkemli bir düğünle evlenmişler. Mutlulukları daim olmuş. Üvey anne ve kızları da yaptıkları kötülüklerin cezasını bulmuşlar; kıskançlıktan deliye dönmüşler.

Her şeyden önce masalın tamamen mazlumlara yücelten bir masal olduğuna şüphe yoktur. Bütün masal boyunca Külkedisi’ne yapılan eziyet ve haksızlıklar anlatılmaktadır. Masalın kötülere saldırgan bir tutum sergileyen bir dili vardır. Ancak semboller burada da önemli bir rol üstlenmişler ve kız çocuklarına önemli mesajlar aktarmaktadırlar. Annelerin ve kız çocuklarının en sevdikleri masaldan birisidir.

Masalda diğerklerinden farklı olarak bir gizli sembol olduğunu söylemeliyim. Bu sembol *babadır* ve masalın hiçbir noktasında sözü edilmez. Hatta varlığını bile masalın bütününe bakınca anlayabiliriz. Babanın bulunmaması, kız çocuğun yetiştirilmesinde baba rolünün etkisiz olduğunun vurgulanmasıdır. Kızları anneleri yetiştirir. Ve Sinderella'nın da annesi ölmüştür. Sembol dilinde baba, akı ve kültürü temsil eder. *Anne*nin çocukla kurduğu dolaylımsız (direk) ilişkinin yanında daha kültürel bir varlıktır ve çocukla ilişkisi de bu bağlamda kurulur. Babanın ailede çocuk yetiştirme konusundaki rolü genellikle yasa koyuculukla ilişkilidir. Hemen her ailede baba, annenin çocuğu dizginlemede kullandığı bir tehdit unsuru olmaktadır. "Baban duymasın! Babana söylerim çok fena olur" türünden tehditleri her ailede duymak mümkündür. Masalda babanın bu rolünün eksik olduğu hatta kontrolün tamamen üvey anneye geçtiği vurgulanmaktadır.

Masalın ana konularından birisi *ailenin* ne kadar önemli olduğunun vurgulanmasıdır. Anne, baba ve çocuktan oluşan aile ve eşlerin ayrılması veya ölmesi durumunda çocuklara ne kadar zarar gelebileceği masalın önemli konularındandır. Babanın ve annenin yokluğu halinde yaşananlar bir trajediye dönüşebiliyor. Ebeveynlerin birisi bile olmadığında çocukları yetiştirmenin ne kadar güçleştiği özellikle vurgulanır. Her anne kendi çocuğunu kayırır. Kendi çocuğuna

karşı şefkatli olan anne başkasının çocuğuna aynı şefkati göstermez. Biyolojik bir varlık olarak insan kendi soyunun devam etmesi konusunda koşullanmıştır. Aslında doğadaki canlıların çoğu aynı şekilde davranır. Bu doğanın bir kuralıdır. Herkes kendi çocuğuna bakmak zorundadır. Kimse başkasının çocuğuna bakmaz. Verilen mesaj bu kadar keskindir. Bu nedenle de ailenin korunması, ölüm dışında hiçbir şekilde bozulmaması gerekir. “Aman çocuğum sen sen ol, sakın yuvanı dağıtma. Bak üveylik ne kadar zor. Çocuklar annesiz babasız kalmasın.”

Bu masaldaki en ilginç ve belki de başka bir masalda rastlanmayacak sembol *kabaktır*. Sinderella’nın kabakları taşımaya mahkum edilmesi, kabakların taşınması zor olacak kadar çok olması, sembolik bir ifade olduğunun göstergesidir. Çünkü, bir evin bu kadar kabağa ihtiyacı bile olmazdı. Bütün işlerin yanında kabak taşımak özellikle vurgulanmıştır. Sinderella evin bütün işlerinin üstesinden gelen hamarat bir kız olarak tasvir edilirken, bunun olumlu, bir genç kızın yapması gereken bir hamaratlık gibi verilmesi önemlidir. Her türlü eziyete rağmen bu kadar ev işi yapan ve hatta evin bütün işlerini çekip çevirmek ve bir de üstüne bütün kabakları taşımak genç kızı başka bir noktaya yüceltmektedir. Kabak taşınan bir nesne gibi görünse de bu noktada taşıyanı başka bir ruhsal ve insani üst noktaya taşıyan bir araçtır. Zaten arabaya dönüşerek Sin-

derella'yı baloya götürmesi ve hatta prensle evlenmesini sağlaması bunun göstergesidir. Bu durumda kabalık taşımak, sabretmek gibi bir şeydir. Her şeye rağmen sabredersen bu sabır seni başka bir boyuta taşıyabilir. Taşınan şey bir arabaya dönüşüp seni de beraberinde taşıyabilir. Bu taşınma bir genç kızı hayalindeki prense ve mutluluğa götürebilir. Ama gördüğü bütün kötü muameleye rağmen sabretmek ve iyi bir kız olarak kalmak, herkese iyi davranmaya devam etmek koşuluyla. Üvey kız kardeşler gibi kötü kızlar olursan kimse seni beğenmez, mutsuz olursun. Bu noktada zaten güzellik ve iyilik birleştirilir. Tarih boyunca da bu algı devam etmiştir. Güzeller iyi olurmuş da çirkinler kötü olurmuş gibi algılanmış. Hatta suçluların ve azıllı katillerin çok çirkin insan oldukları imajı herkesin kafasında yer etmiştir. Burada kötü üvey kardeşlerin çirkin olması ve beğenilmemesi bunun masala da sirayet ettiği anlamına gelmektedir.

Ocak, küll, kedi ve fare masalın gizli kahramanlarıdır. Çok önemsiz gibi görünmekle beraber, masalın belki de en can alıcı mesajlarını ileten kahramanlardır. Ocak, bütün kültürlerde hayati önem taşıyan bir semboldür. Hem toplumu hem de aileyi temsil eder. Soyun devamının sağlanması için ocak en önemli şeydir. Psikanalistler ocağın kadın cinsel organı olarak da yorumlanabileceğini ileri sürerler. Ocağın sönmesi, ailenin soyunun tükenmesi erkek evlatlarının olmaması ve soyad-

larının devam etmemesi olarak algılanmalıdır. Ocağın önemi gündelik yaşamımızı da etkilemiş, dilimize yansımıştır. “Ocağın sönsün”, “ocağına incir ağacı dikilsin” gibi beddualar soyun tükenmesini vurgular. Ocağın sürekli yanmasını sağlamak için pek çok toplumda ritüeller düzenlenir. Antik Yunan dünyası ocağın daim olması için bir tanrıça tayin etmiştir. Koskoca Zeus’un kız kardeşi Hestia’nın görevi buydu. Türklerde de Asya’dan Anadolu’ya ocak önemli bir kavram olmuştur. Onun kimi zaman bir ruhunun olduğuna inanmışlar kimi zaman ise tanrıların egemenliğinde olduğuna; bazen de ocağın bir beyi olduğunu düşünmüşler; Kültigin gibi.

Ocağın külü ve ateşi kadının veya ailenin doğurganlığıdır. Masalda zaten dikkat ederseniz hiç erkek evlattan söz edilmez. Hatta tam tersi ocağın sönmesi ve Sinderella’nın küllerin içinde yatması vurgulanır. Ocakta yatan Sinderella sembolü, doğurganlığı olan, o yaşa gelmiş, evlilik ve ocak kurabilecek “sıcak küllere” sahip bir genç kız demektir. Diğerlerinin ocaktan uzaklığı aile kavramından da uzaklığını gösterir. Nitekim prens kendisine eş olarak Külkedisi’ni seçmiştir. Bu sembol Külkedisi’nin ocağa ve aileye, onun bir genç kız için koyduğu kurallara uygun davrandığını da gösterebilir. Zaten Sinderella’nın hamaratlığı toplumun ondan beklediği önemli bir vasıftır ve bir evi çekiş çevirebilecek kızın zaten evlilik yaşı da gelmiştir.

Kedi ve ocak, hatta fare ailenin en temel göstergeleridir. Sıcak ocağın veya sobanın karşısında pinekleyen miskin kedi, ailenin önemini ve mutluluğunu vurgular. Fare ise evin bereketidir. Evin zenginliğinin göstergesidir. Çizgi filmlerde de çok sık kullanılan bu semboller, durgun ve dingin bir aile yaşamını betimler. Fare evde yiyeceğin olduğunun, kedi evde fare olduğunun göstergeleridir.

İyilik perisi diğer masallarda da karşımıza çıkmıştı. İnsanların, masal kahramanlarının dara düştüğü anlarda gelip akıl ve sihirli çözümler üreten masal kahramanıdır. Bunun akıl ve sağduyu ile ilişkili olduğu çok açıktır. İnsanın zor durumda kaldığında dahi bir çözüm bulabileceğini gösteren bir semboldür. Bu nedenle de masal kahramanının zor duruma düştüğünü görünce ortaya çıkıp bir burun hareketiyle her şeyi tersine çevirebilen bir kahramandır o.

Gelelim ayakkabıya. Ayakkabı insanların kültür adına icat ettiği bence en önemli giysidir. Ayakları tüm doğa koşullarından koruyarak rahat hareket etmesini sağlar. Ayak ve ayakkabı arasında ilginç bir ilişki vardır. Bu ikilinin ilişkisinde baskın olanın ayak olduğu düşünülür. Ayakkabının içine giren ayak, ayakkabıyı istediği yönde hareket ettirebilir, onu istediği yere götürebilir. Ama durum hiç de böyle değildir. Herkesin rahat ettiği bir ayakkabı türü, modeli vardır. Herkes gündelik yaşamda nasıl hareket ediyor ve yürüyorsa

buna uygun ayakkabı giymek zorundadır. Aksi takdirde hayatınızı zindan edebilir. Rahatsız bir ayakkabının verdiği ıstırabı anlatmak için büyükler “ayakkabının darı dünyada kabir azabı çektirir insana” demişler. Ayakkabı bizim nasıl yürüyeceğimize karar veren bir merci gibidir. Her ayakkabı ile farklı yürürüz. Spor ayakkabı ve bot giymek veya rahat bir espadril ile şık bir kösele ayakkabı giymek arasındaki farkı hepimiz biliriz aslında. Kimi sıkı ve kısa adımlar atmamızı sağlarken, bir başkası uzun ve dev adımlar atarak daha güçlü görünmemizi sağlayabilir. Hepimizin kendimizi iyi hissettiğimiz bir model de vardır. Kendimize olan güveni hissetmek için giymek istediğimiz bir ayakkabı modeli mutlaka vardır. Bu bağlamda moda denilen kavramı iyi değerlendirmek gerekir. Modaya yön verenler, özellikle de ayakkabı modasına, insanların nasıl yürümeleri gerektiğine de karar vermiş oluyorlar.

Masal da Sinderella’nın nasıl yürümesi gerektiğine önceden karar vermişti. Onu hamarat, her türlü zulme karşı sabırlı ve aile kavramına bağlı bir birey olma yönünde bir ayakkabı giydirmişti. Ayakkabının diğer kardeşlerin ayağına olmamasının nedeni de budur. Onlar Sinderella için yapılmışlardı. Sinderella’yı mutluluğa yürütmüşlerdi.

Masalın bir diğer özelliği, kızlara anlatılan diğer tüm masalarda olduğu gibi, eril kültürün çarkını devam ettirecek bazı mesajlar da vermesidir. Aile kavra-

mını, iyilik ve güzellik, hamaratlık gibi meziyetler k z çocuklarından beklenen özelliklerdir. Erkek egemen dünya kendine hizmet edecek kad nlar  ihtiyaç duyarlar. Bunu yetiştirmek de bu dünyanın hizmetçileri olan kad nlar  düşer. Kadınların çoğu bu durumdan şikayetçi olmalarına ve hayatından memnun olmamalarına rağmen, kızlarını kendileri gibi yetiştirmek için çaba harcarlar. Hatta bu konuda bazı k skan lıklar da yaşanmaz değil: “bizim zamanımızda böyle olanaklar yoktu. Bizim dışarı çıkmamıza izin verilmezdi.  amaşı elde yıkardık, böyle makineler yoktu” sözleri ile bu k skan lıklarını da dile getirirler.

Masalımızı tekrar baştan almamızın zamanı geldi sanırım. Çok eskiden masallar  ağında Sinderella adında bir k z yaşarmış. Sinderella çok mutlu bir çocukluk geçiriyormuş ama felaketler üst üste gelmiş ve her şeyi birden alt-üst etmiş. Sinderella, çaresiz bir hastalık yüzünden annesini kaybetmiş. Bebek yaşta neredeyse annesiz kalmış ve çok  z lm ş. Ama ne çare ki hayat da bir taraftan devam ediyormuş. Sinderella’nın babası onunla yeteri kadar ilgilenmiyormuş. Bu nedenle de etraftan “bu  ocuk telef olacak sen bakamıyorsun, en iyisi yeniden evlen” diye telkinler geliyor muş. Baba, “iyi fikir” diye düşünmüş; çünkü Sinderella’ya bakmak zor geliyormuş. Bu nedenle de kabul etmiş. Kocasını kaybetmiş iki k z çocuğa sahip bir kadın bulmuş ve onunla hiç düşünmeden evlenmiş. Böylece

“Sinderella’ya bakmaktan da kurtulurum” diye düşünmüş. Ancak üvey anne kötü kalpli çıkmış; adam da ilgilenmeyince Sinderella’yı köle gibi kullanmaya başlamış. Güya o Sinderella’ya bakacaktı; ama şimdi üvey annesi, babası ve iki kız kardeşine Sinderella bakar olmuş.

Sinderella çok iyi niyetli bir kızmış; ne zaman kendisini kötü hissetse annesinin ölmeden önceki sözleri aklına geliyormuş. Annesi ona hep iyi bir kız olmasını ve herkese iyilik etmesini öğütlemiş. En çok da ne olursa olsun büyüklerine karşı çıkma diyormuş. Bu nedenle Sinderella üvey annesi ona ne kadar eziyet ederse etsin asla ses çıkarmıyor; “o benim büyüğüm” diyor-muş. Sinderella belli bir yaşa gelince üvey anne ve kız-kardeşler bütün evin işini yıkmışlar Sinderella’nın üzerine ve keyif çatmaya başlamışlar. Köle İsauro gibi olmuş Sinderella. Bütün gün evin işleri ile ilgileniyor-muş. Evi temizliyor, bulaşıkları yıkıyor, çamaşırları yıkıyor, ortalığı toparlıyor, odunları topluyor, kırıyor ve ocağa kadar taşıyormuş. O karınca gibi çalışırken üvey annesi ve iki kız kardeşi ise aynanın karşısında süslenip hayal kuruyorlarmış. Üvey anne, “benim kızlarım prenslere saraylara layık, onlar temizlik yapamaz, odun toplayamazlar” diyor-muş. “Kuzguna yavrusu şahin görünürmüş” sözünde olduğu gibi kızları onun gözünde dünya güzelleri imiş. Ancak gel gör ki gerçek hiç de öyle değilmiş. Ellerinden hiçbir iş gelmeyen, çir-

kin, kötü kalpli ve tembel yaratıklarmış. Onlar evlense yemek yapıp çocuk bile büyütemezlermiş.

Sinderella o kadar güzelmış ki, onun üzerine giydiği paçavralar bile onun güzelliğini örtemiyormuş. Ayrıca çok da yetenekliymiş. Kardeşleri biraz da bu yüzden onu kıskanır ve kötü davranırlarmış. Ocakla hep Sinderella ilgilendiği için sürekli is içinde olurmuş bu da kardeşlerinin onunla Külkedisi diye dalga geçmelerine neden olmuş. Sinderella bu duruma sinir olsa da kendisinin ve güzelliğinin çok farkında olduğundan fazla dert etmezmiş. Nasıl olsa benim kıymetimi bilecek birileri çıkar ve ben çok rahat bir hayat yaşarım diye düşünüyormuş. Aklına hiç kötü bir şey getirmiyormuş. Aslında kötü bir şey getirmesine de doğrusu bir neden yokmuş. Çünkü kardeşleri daha bakımlı ve süslü olsalar da o kadar çirkin ve sağlıksız görünüyorlarmış ki hiçbir şeyi dert etmeye değmezmiş. "Benim bu çektiklerim nasıl olsa bir gün bitecek, ama onların çirkinliği ve kötülüğü sonsuza kadar devam edecek" diye düşünürmüş.

Üvey anne Sinderella'nın güzelliği ve meziyetleri karşısında sinir krizleri geçirirmiş; bazen sırf ona eziyet olsun diye yapamayacağını düşündüğü ağır işleri verirmiş. Hatta yemek vermediği bile olurmuş. İstermiş ki, çirkinleşsin ve kötü görünsün; ama tam tersine Sinderella büyüdükçe daha da bir alımlı olmuş. Prense eş arandığını duyunca, aklına ilk gelen kendi kızla-

rı olmuş tabi ki ve hemen onları süsleyip giydirerek baloya götürmek istemiş. Sinderalla'nın giyeceği bile yokmuş; bu nedenle de onun baloya gelmesine de imkan yokmuş. Bu düşünce içini rahatlatıyor, hayaller kuruyormuş. Eee kolay değil kraliçe annesi olacak, saraylara taşınacak, bir dediği iki edilmeyecekmiş. Bu hayallerle kızlarını alıp doğru balonun yapılacağı salona gitmiş. Kızlarına yolda taktik de veriyormuş. Cilve yapsınlar da prensin başını döndürsünler diye. Salona vardıklarında bir sürü kızla birlikte üvey kız kardeşler de cilvelenmeye başlamışlar prence. Etrafında fır dönüyorlarmış.

Prence gelince ülkesinde birçok güzel kız olduğunu düşündüğü için istemiş bu balonun düzenlenmesini. Birçok alımlı ve güzel kız geleceğini düşünüyormuş ama gece ilerledikçe de hayal kırıklığına uğruyormuş; çünkü beklediği gibi gelişmemiş olaylar ve gelen kızların hepsi vasat tiplermiş. Yapmacık kızların ilgisinden de sıkılmak üzereyken tam kapıdan peri gibi güzel, alımlı bir kız girmiş içeri. Bu peri kızı kardeşlerinin Külkedisi diye dalga geçtikleri Sinderella imiş. Sinderella, annesi ve kardeşleri gittikten sonra bütün hamaratlığını kullanarak ve haddini bilerek kendisine giyecek bir şeyler uydurmuş. Ve baloya gelmeyi başarmış. Çocukluğundan beri evde bütün işleri o yaptığından o kadar büyük bir beceri kazanmış ki onun için çok zor olmamış. Balo salonu da uzakmış biraz ama o zaten or-

manda odun toplamaktan yürümeye de alışmış. Başına kötü bir şey gelmeyeceğine de inanıyormuş. Zaten üvey anneden daha kötü ne olabilir ki diye düşünüyormuş. Bu yüzden çıkmış yola ve uzun uzun yürüyerek gelmiş.

Elbiseler çok uydurukmuş ama Sinderella o kadar güzelmiş ki, onun sayesinde elbiseler de çok güzel görünüyormuş. Çok da seksiymiş. Diğerlerinin yanında çekiciliğiyle yıldız gibi parlıyormuş. Herkes onu bir prenses zannetmiş. Hatta her gün is içinde gördükleri için kardeşleri bile tanıyamamış onu. Prens görür görmez aşık olmuş. Ama ilerleyen saatlerde, kimse bu numarayı sezmesin diye Sinderella, kimseye çaktırmadan balo salonundan ayrılmış ve eve gitmiş. Arkasında ise prensin kendisini takip edip bulabileceğine inandığı bir iz bırakmış. Ayakkabısını bırakmış. Prens saraya yakışacak ve ileride kraliçe olabilecek olan bu kızı kaçırır mı hiç. Hemen ertesi gün adamlarını gönderip onu buldurmuş ve onunla evlenmiş. Daha sonra neler oldu bilmiyoruz ama tahminen üç tane aslan gibi oğlan doğurmuştur bizim Sinderella.

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler

Bir varmış bir yokmuş, çok uzun zaman evvel, masal gibi ülkelerden birinde bir kral ve kraliçe varmış. Kral ve kraliçenin istediği her şey yolunda gidi-

yormuş; yalnızca bir tek sorunları varmış ki, bu da tümüne bedelmış. Kral ve kraliçe birbirlerini çok sevdikleri halde bu aşk bir türlü meyvesini vermiyor, bir çocukları olmuyormuş. Aradan uzun zaman geçtikten sonra hiç beklemedikleri bir anda, bu kral ve kraliçenin bir kızları dünyaya gelmiş. Kral ve kraliçe o kadar sevinmişler ki, hiçbir masal bu sevinci anlatamazmış. Bebeğin adını Pamuk Prenses koymuşlar. Bu geç gelen mutluluğa çok iyi bakmışlar, bir dediğini iki etmemişler. Altından beşik, ipekten kundaklar yaptırmışlar. Güneşten bile kıskanırlarmış onu ve kararmasın diye dışarı çıkarmazlarmış. Kral en büyük zevki olan ava gitmekten bile vazgeçmiş bütün zamanını kızının yanında geçirmekten büyük keyif alır olmuş.

Her şey yolunda giderken mutlaka bir aksilik olacak ya, kraliçe anıızın hastalanarak yatağa düşmüş. Bütün hekimler, büyücüler, biliciler, otacılar çağırılmış hepsi kraliçenin hastalığını iyileştirmeye çalışmışlar ama hiç kimsenin bilgisi, gücü buna yetmemiş. Kraliçenin hastalığı günden güne artmış. Bir gün kraliçe öleceğini anlayınca, kralla Pamuk Prensesi çağırtmış yanına. Çok dokunaklı bir durum yaşanmış, hepsi ağlıyormuş. Kraliçe, “ben öleceğim” demiş. Kral duyduklarına inanamamış ve “hayır! ölmeyeceksin” demiş. Kraliçe, “bunu hissediyorum, bu hastalık beni öldürecek” demiş, “şimdi ikiniz de beni iyi dinleyin. Gözüm arkada kalmamalı. Sen”

demiş krala “küçük kızımıza iyi bakamazsın. Bu nedenle ona mutlaka bir anne bulmalısın.” Kral şiddetle karşı çıksa da bu isteğe, çaresiz kabul etmek zorunda kalmış. Kraliçe, “sakın ola ki, kötü kalpli birisi olmasın, yoksa kızımız çok mutsuz olur” diye de bir tembihte bulunmuş. Kraliçe bunları söyledikten sonra gözlerini kapatmış ve bir daha da uyanmamış; oracıkta ölmüş.

Kral ve Pamuk Prenses kraliçenin ölümüne çok üzülmüşler. Öyle ki günlerce ağlamışlar. Kral önce Pamuk Prenses'e kendisinin bakabileceğini, ona annesinin eksikliğini hissettirmeyeceğini zannetmiş, ama bakmış ki kızı gün geçtikçe eriyor, kraliçenin vasiyetini yerine getirmeye karar vermiş. Hemen dört bir yana haber salmış ve kızına annelik edebilecek bir kadın aradığını bildirmiş. Sonunda da kraliçenin istediği gibi, Pamuk Prenses'e annesi gibi bakabilecek bir kadın bulduğunu düşünerek birisiyle evlenmiş. Yeni kraliçeden kızına kendi öz kızı gibi davranmasını isteyen kral, karısının ölümünü unutabilmek için yeniden avlanmaya başlamış.

Yeni kraliçe önceleri gerçekten de prensese çok iyi bakmış ve kral da verdiği kararın doğruluğuna iyice inanmış ve “her şey yoluna girdi” diye düşünmeye başlamış. Aradan günler geçmiş ve bizim küçük Pamuk Prenses büyümeye başlamış. O büyüdükçe güzelliği ile de dikkat çekmeye başlamış. Bu güzellik, yeni kraliçenin canını sıkmaya hatta “üvey anne” gi-

bi hissetmeye başlamasına neden olmuş. Prensesin güzelliği ile rekabet etmeye başlamış. Kraliçenin sihirli bir aynası da varmış. Hemen her gün uzun uzun süslendikten sonra sihirli aynanın karşısına geçen kraliçe aynaya “kendisinden daha güzel birisi var mı” diye sorarmış. Sihirli ayna hemen dile geleerek cevap verirmiş: “sizden daha güzel bu dünyada kim olabilir ki kraliçem.”

Günler hızla akmış ve Pamuk Prenses, genç ve güzel bir kıza dönüşmüş. Öyle güzelmış ki, güzelliği dünyanın dört bir yanında konuşulur olmuş. Bu durum üvey anneyi de kıskandırır hale gelmiş. Kraliçe Pamuk Prenses’ten kurtulmanın yollarını aramaya başlamış. Kıskançlık her geçen gün üvey annenin içinde daha da büyümüş ve içine sığmaz olmuş. Etrafına Pamuk Prenses’ten kurtulmak istediğini söylemeye başlamış üvey anne ama hiç de iyi tepkiler almamış. Pamuk Prensesin güzelliğini çirkinleştirmek için kandırmaya çalışmış, ama onu da razı edememiş. Bunun üzerine daha da sinirlenen kraliçe, ondan kurtulmak için bir adamı ile plan yapmış. Adam gezdirmek için Pamuk Prensesi ormana götürecekti ve orada öldürdükten sonra kalbini çıkarıp getirecekti. Her şey planlandığı gibi gitmiş; adam Pamuk Prensesi ormana gezmeye götürmüştü. Akşama kadar dolaşmışlar; ama adam kızın güzelliğine kıyıp onu öldürememişti. Bunun üzerine prensese bütün gerçekleri anlatmaya karar vermişti. Her şeyi en ince

detayına kadar da anlatmış. Ancak prensesin akli bir türlü almıyormuş. “Ben üvey annemi bu kadar kızdıracak ne yaptım ki?” diye soruyormuş sürekli. Adam, dönme vakti gelince prensesin yerine bir ge-yik avlamış ve onun kalbini çıkararak kraliçeye götürerek onu kandırmış; prensesi de ormanda bırakmış ve ona saraya dönmemesini sıkı sıkıya tembih etmiş. Kraliçe çok mutlu olmuş ve dünyanın en güzel kadını olmanın mutluluğu ile her şeyden habersiz yaşamaya başlamış.

Ormanda yalnız kalan Pamuk Prenses korku içinde dolaşmaya başlamış. Geceyi nerede geçireceğini düşününce korkudan bayılacak gibi oluyormuş. Derken, birden karşısına minik bir kulübe çıkmış. O kadar şirin ve güzel bir evmiş ki bu, prensesin içine bir mutluluk salmış. Hemen eve doğru yürümeye başlamış. Kapıya yaklaşmış ve zarif parmaklarıyla vurmuş: “kimse yok mu?” Evden hiç cevap gelmemiş. Kapının kolunu yoklamış; “oda ne kapı açık.” Sessizce kapıyı aralayıp içeriye göz atmış. Birçok büyük odanın yanı sıra ortada bir yemek masası ve yedi küçük sandalye duruyormuş ve etraf da bir hayli dağınıkmış. Odanın birine girmiş, burada da yedi küçük yatağın olduğunu görmüş. Yatakları görünce Pamuk Prenses yorgunluğunu hatırlamış ve biraz dinlenebilmek için yatağın birine uzanmış.

Ormandaki minik ev yedi cücelere aitmiş. Ormanda odunculuk yapan yedi cüceler, akşam olup

evlerine döndükleri zaman gördüklerine inanamamışlar. Evlerinde uyuyan dünya güzeli bir kız onları oldukça şaşırtmış. Ve hayranlıkla etrafını çevreleyerek izlemeye başlamışlar. Hiçbirisinde günün yorgunluğundan eser kalmamış. Saatlerce böyle kalakalmışlar. Neden sonra prenses dinlenmiş olarak uykusunu alıp gözlerini açınca, kendisini merak ve hayranlıkla izleyen yedi cüceyi görmüş. O kadar sevimli görünmüşler ki gözüne onlardan hiç korkmamış. Cüceler uyandığını görünce prensese “evimize hoş geldin güzel kız; melek misin yoksa bir peri kızmısın?” diye sormuşlar. Prensese başından geçen bütün olayları, üvey annesinin kendisini öldürmek istemesini ve ormanda yalnız kalışını uzun uzun anlatmış, yedi cücelere. Yedi cüceler, çok üzülmüşler olanları öğrenince gözleri dolmuş; ama bir o kadar da sevinmişler. “Seni bize tanrı gönderdi, bundan böyle bizimle yaşa bu ev hepimize yeter” demişler. Pamuk Prensese de bu teklife çok sevinmiş ve hemen kabul etmiş. Yedi cüceler her gün sabahтан kalkar ormana çalışmaya giderlermiş. Pamuk Prensese de onlar girdince ortalığı temizler, süpürür güzel yemekler yapar ve onların gelmelerini beklermiş.

Aradan zaman geçmiş, dünyanın en güzel kadını olduğundan şüphesi kalmayan kraliçe bir gün sihirli aynasından duyup egosunu şişirmek istemiş. Çıkarılmış aynayı ve sormuş: “söyle benim sihirli aynam, bu dünyada benden daha güzeli var mı?” Sihir-

li ayna dile gelmiş ve şöyle demiş: “elbetteki güzel-
likte eşsizsiniz kraliçem. Ama ormanda yedi cüceler-
le birlikte yaşayan Pamuk Prenses’ten daha güzel
kimse yok.” Bu cevap kraliçeyi öyle kızdırmış ki, ay-
nayı kaldırıp yere çarpmış ve tuz-buz etmiş. Öldür-
mesi için gönderdiği adamın onu öldürmediğini an-
lamış ve hemen bir plan yaparak harekete geçmiş.
Hemen yaşlı ve zavallı bir elmacı kadın kılığına gir-
miş ve en güzellerinden bir sürü elma koymuş sepe-
tine; ancak bunlardan birisi sihirli elmaymış. Onu
özel olarak Pamuk Prenses için hazırlamış. Sepetini
koluna takarak ormana gelmiş ve kulübeyi aramaya
başlamış. Ormanda yedi cücelerin evini herkes bildi-
ğinden arayış fazla uzun sürmemiş ve hemen bul-
muş kulübeyi. Kendisini iyice acındırmak için müm-
kün olduğunca yaşlı, yorgun ve zavallı bir tavır takı-
narak kapıyı tıkladı. Pamuk Prenses her şeyden
habersiz açmış kapıyı: “buyurun ne istediniz?” Cadı
kraliçe sesini daha da acındırarak; “çok uzaklardan
geliyorum çok susadım evladım bir bardak su verir-
misin?” demiş. Prenses hemen bir bardak su getir-
miş ve kadını dinlenmesi için eve davet etmiş: “eve
gelip biraz dinlenin isterseniz, çok yorgun görünü-
yorsunuz.” Cadı kraliçe fırsatı kaçırmamış ve hemen
içeri girmiş. Planları yolunda gidiyor diye sevinerek;
“kızım sen bana su verdin ben de sana elma vere-
yim” diyerek hazırladığı sihirli elmayı uzatmış. Pa-
muk Prenses elmayı sonraya saklamak istemiş; ama

kötü cadı ısırmasını sağlamak için onu kandırmış. Pamuk Prenses elmayı ısırır ısırılmaz, büyünün etkisiyle yere düşerek kendinden geçmiş.

Akşam olunca evlerine dönen cüceler prensesi yerde baygın olarak görünce ne yapacaklarını şaşır-mışlar. Öldüğünü düşünerek çok üzölmüşler. Ancak öldüğünden emin olamadıklarında mıdır yoksa kıyamadıklarından mı bilinmez, onu toprağa gömmemişler. Bir cam tabutun içe-risine koyarak bir kayanın yanına götürmüşler. Onu özledikleri zaman da gelip camdan prensese bakar onun bir gün uyanabileceğini hayal ederlermiş.

Masal bu ya! Aradan uzun zaman geçmiş. Bir gün geyik avına çıkmış yakışıklı bir prens oradan geçerken tabutu görmüş. Merak edip içine bakınca da prensesin güzelliğinden etkilenip aşık olmuş. Hemen cam tabutun kapağını açarak onun yanağına bir öpücük kondurmuş. Prenses büyünün verdiği derin uykudan bu öpücük sayesinde uyanmış ve gözlerini açmış: “o da ne?” Prens yakışıklılığından etkilenen prenses de ona aşık olmuş. Birbirlerin sarılmışlar ve evlenmeye karar vermişler. Prens atına binip ülkesine gitmişler ve orada büyük bir törenle evlenmişler ve mutluluk içinde yaşamaya başlamışlar.

Kızlar için anlatılan masalların en bilinenlerinden birisi de Pamuk Prenses masalıdır. Kırmızı Başlıklı Kız masalında olduğu gibi sembolik ifadelerle donanmış bir masal örgüsüne sahiptir. Masalın adından başlayarak sembol dilinin öğeleri kendisini göstermeye başlar. Kırmızı Başlıklı Kız kadar şaşırtıcı bir masal değildir. Daha masum ve daha yumuşak öğütler barındırır.

Masalın adından başlayalım: Pamuk Prenses. Bir kral ve kraliçe kızı olmasına rağmen, iyi yürekli olması nedeniyle verilmiş isim olduğu ortadadır. Pamuk, yumuşaklığı ve beyazlığı çağrıştıran bir sembol olarak çoğu zaman kullanılır. Saflık, temizlik gibi anlamları da içeren pamuk bir genç kız için kullanıldığında, masum, temiz, henüz hayatın kirine bulaşmamış bir genç kızdan söz edildiği konusunda hemfikir olabiliriz sanırım. İşin içine bir de prenses sıfatı girince bu pamuk vurgusu daha da anlamlı bir hale gelir. Hem prenses olacaksın, elinde bütün imkanlar olacak ve sarayda yaşayacaksın, hem de saf, temiz ve yumuşak bir kalbe sahip olacaksın. Bu özellikle vurgulanmış bir tevazu göstergesidir.

Bu masaldaki en ilginç noktalardan birisi, anne, baba ve üvey anne kavramlarıdır. Çok belirtilmemekle beraber annenin zamansız kaybedilmesi, üvey anneye karşı karşıya kalma ve babanın masalın başı dışında hiçbir rol üstlenmemesi ve hatta canından çok sevdiği kızına olan ilgisizliği dikkat çekicidir. Aslında gerçek

hayattan alınmış bir kesit gibi görünmekle beraber bu bölümün sembolik olması da muhtemeldir. Düz bir anlatımla, annesiz bir hayatın genç kızlığa geçen bir çocuk için çok zor olduğu, hele de onu kıskanan bir üvey anne varsa babanın bile müdahale edemeyeceği durumların yaşanabileceği vurgulanmaktadır. Bu aslında herkesin başına gelebilecek bir hayat öyküsü olarak verilmektedir. Ancak bunun sembolik anlamına baktığımda durumun hiç de bu şekilde olmadığı çocuğa bu masal anlatılırken verilmek istenilen alt anlamların farklı olduğunu söyleyebilirim.

Sembollerin Jung'çu bir perspektiften değerlendirilmesi ile masal biraz daha farklı anlamlar kazanır. Bu masalda pek de fazla vurgulanmamakla beraber dönüm noktası annenin-kraliçenin ölümüdür. Pamuk Prensesi belli bir yaşa kadar büyüten anne, ölerək bir den sahneden çekiliyor. Masalın tümüne bakarsak annenin ölme dönemi hakkında da bilgi edinebiliriz. Bu pamuk Prensesin çocukluktan genç kızlığa-ergenlik dönemine geçtiği sırada gerçekleştiği çok açıktır. Burada annenin geleneksel yaşam biçimini temsil ettiği görülür. Pamuk Prensesin bir yol ayrımında olduğu anlatılmak isteniyor masalın bu kısmında. Ya annenin yolundan giden geleneksel bir kız olacaktır ya da bunun alternatifi olarak da üvey anne ile yoluna devam edecektir. Üvey annenin masalın ilerleyen bölümlerinde bir cadı ve içi kötülüklerle dolu bir kadın olduğu

vurgulanır. Burada açıkça bir bilinçdışı karakter kullanılmıştır. Aynası ile konuşan, yaşlı bir kadına dönüşebilen ve sihir gücüne sahip bir kötülük canavarı olarak bu figür tam da bilinçdışı bir canavardır. Bu canavar, genç kızın içindeki içgüdüsellüğün de ifadesidir. Geleneksel yola karşı çıkan ve kendi yolunda ilerlemek isteyen isyankar bir ergenlik çıkışıdır. Masalda vurgulanan şeylerden birisi üvey annenin sıkça aynası ile güzelliği konusunda girdiği diyalogdur. Bu aslında narsistik bir kişilikle karşı karşıya olduğumuzun açık bir göstergesidir. Diğer bir deyişle bu masalda Pamuk Prensesin, önündeki iki kadın örneğin temsil ettiği bir yaşam biçimini seçmesi gerektiği vurgulanıyor. Anne ve üvey anne ile temsil edilen bu kadınlık rollerinden üvey annenin rolünün seçildiği annenin ölümünden de anlaşılıyor. Bir yanda anne, yani kralın karısı, bir aileye sahip mazbut bir yaşam; diğer yanda ise üvey anne; yani gizil güçleri olan cinselliğin baskın olduğu daha içgüdüsel, bulduğu ile yetinmeyen her şeyin "en"ine sahip olmaya çalışan biraz açgözlü bir karakter. Pamuk Prenses ergenliğin de verdiği bir bilinçsizlikle içindeki üvey anne figürünü yaşamayı tercih eden bir genç kızı temsil ediyor. Babanın rolü ise daha açıktır. Baba burada kültürü veya aklı temsil ediyor. O yaşlarda bir genç kızın asi tavırları karşısında kar etmeyen akıl ve mantık veya kültürel değerler baba rolünde verilmiştir. Baba burada rüyaların beyaz sakal-

lı akıl veren ihtiyarı rolündedir. Yani insanın içinden yükselen sağduyu yüklü içsel sesidir. Yani Pamuk Prensesin sağduyusudur. Bu durumda, Pamuk Prenses geleneksel kadın modelini reddeden ve heveslerinin baskın çıktığı ergen duygular ile daha içgüdüsel yaşamı tercih eden bir roldedir. Oysa ki başta temiz, saf ve iyi kalpli olarak vurgulamıştık. Bakalım daha neler olacak.

Pamuk Prensesin ormana götürölüp orada bırakılması yine bir sembolik durumu oluşturur. Orman sembolik olarak tehlikeli, kuralları farklı olan, kurtların kol gezdiği (Kırmızı Başlıklı Kız masalında olduğu gibi) bir yerdir. Bu genç kız için hiç de hoş olmayan bir dünyadır. Yolunu şaşırmışların, suçluların ve toplumla uzalaşamayanların meskenidir orman. Pamuk Prensesin seçebileceği en kötü tercih ormandır. Zaten masalın bu kısmında Pamuk Prensesin ne kadar korku içine düştüğü vurgulanmaktadır. Çıkmaza düşmek ormana düşmekle aynı şeydir. Genç bir kız olarak Pamuk Prensesin bir açmaz yaşadığı açıktır.

Yedi cüceler bu masalın başlıca çözümlenmesi gereken sembolüdür. Yedi rakamı, eskiden bu yana araştırmacıların, özellikle gizembilimle uğraşanların dikkatini çekmiştir. Bu konuda hatırı sayılır bir külliyat olduğu söylenebilir. Yedi rakamı kadınla büyük benzerlik taşıyan aya göre düzenlenmiş ay takviminin temel sayısıdır. 28 günden oluşan ay takviminin çarpanı yedi-

dir. Tanrı dünyayı yedi günde yaratmıştır. Yedi bilge tarihin en eski dönemlerinden bu yana kayda değer bir konumdadır. İnsanın hayatını da yedilere göre bölmek mümkündür. Örneğin İskenderiyeli Philo insanın ilk yedi yılını oluşturan bebeklik döneminin sonunda çocukların gerçek dişlerini çıkarmaya başladıklarını söyler. İkinci yedi yıllık dönemin sonunda ise ergenliğin başladığını, üçüncüsünde gençlerin cinsiyetlerini keşfettiklerini, dördüncüsünün yaşamın en yüksek noktası olduğunu, beşincisinin evlilik dönemi, altıncısının düşünsel olgunluk, yedincisinin akıl yoluyla ruhu yücelttiğini, sekizincisinin zeka ve akıllı yücelttiğini, dokuzuncusunun tutkuları yumuşattığı ve onuncusunun ölüme hazırladığını ileri sürer. Yedi rakamı genellikle akılla ilişkilendirilir ve hatta mükemmelliğin rakamı olarak da gösterilir. Yedi rakamı kimi toplumlarda kadın ve erkeğin birlikte oluşturduğu kutsal birliğin temsilcisidir.

Cüceler de masalın hemen her noktasında olumlu karakterler olarak tanımlanmaktadır. Bu figürlerin ormanda yolunu şaşırmış ve ne yapacağını düşünemeyen bir genç kızın sağduyusu olduğunu söyleyebilirim. Özellikle de yedi kişi olmaları bunların Pamuk Prensesin ihtiyaç duyduğu akıllı temsil ettikleri söylenebilir. Prensesi içine düştüğü çaresiz durumdan kurtaran onu tercih ettiği veya içine itildiği durumdan kurtaran akıl oldukları gerçektir. Pamuk Prensesin Ye-

di Cüceler ile karşılaştıktan sonra masalda hamarat bir kimliğe büründüğü abartılarak anlatılmaktadır. Aslında toplumsal olmanın belirtilerinden birisi hamaratlıktı; kendini bekleyen toplumsal yapıya uygun davranmak bu şekilde mümkün olabilmekteydi.

Masalda Prenses, cadının verdiği elma, sembolle rin en temel öğelerinden birisini oluşturur. Adem'le Havva'dan bu yana gerçeküstü öykülerde sıkça kullanılan elma, insanlığın ilk günahla tanışmalarına vesile olan semboldür. Genel olarak meyvelerin kadın cinselliği ve cinsel organlarıyla birleştirildiği ve onların simgeleri olarak kullanıldığı herkes tarafından bilinir. Hatta gündelik yaşamımızda bunu ifade etmeyen de yoktur hani. Kiraz dudaklar gibi. Şeftali, kavun ve karpuz bu sembolizmin doruk noktasıdır. Muzu daha çok erkeklerle ilişkilendirirler. Elma yemek de çoğu zaman cinsel ilişkiye girmek veya onu keşfetmek anlamlarında kullanılmış bir semboldür. Bu noktada, içinden yükselen bilinçdışı kadınlığın bir sonucu olarak Pamuk Prensesin cinselliği keşfettiği ya da en azından kırmızı elma olması sebebiyle de regl olarak kadınlığa ilk adımını attığı söylenebilir. Ama toplumsal bilinç dışında, belki de Adem ve Havva'nın cennetten bu yüzden kovulması nedeniyle elma cinsel ilişki sembolü olarak kullanılır.

Pamuk Prensesin elmayı yedikten hemen sonra kendinden geçmesi de masal ve mitlerde kullanılan

sembollerdendir. Uyumak ve bayılmak erginlenmek, bir durumdan başka bir duruma geçişte yaşanan bir süreç sembolü olarak kullanılır. Bir olgunlaşma, farkında olma durumuna ulaşılması uyumakla mümkün olur. “Yüz yıl uyuyan prenses” masalı, “yedi uyurlar (ashab-ı kehf miti) gibi örnekler bunun kanıtı olarak gösterilebilirler. Gündelik yaşamda da sıkça başvurduğumuz bir metafordur; “hemen bir uykuya dalıp uyuma ve uyandığımda bambaşka bir gerçekliğe sahip olmak” isteği, hepimizin içinde zaman zaman belirir. Genellikle de kötü geçen süreci sonlandırmak için kullanırız.

Aşk ve mutluluk, hayal edilen beyaz atlı prens bu sürecin sonunu tamamlayan figürlerdir. Bir genç kızın toplumsal düşünce içinde hayal edebileceği en üst noktadır. Bir gün bir prens gelecek ve kızı içine düştüğü çaresiz durumdan çekip çıkaracak, görkemli bir düğünle evlenecek ve bir sarayda yaşamaya başlayacak. Toplumsal bilinçdışının bir genç kıza verebileceği en önemli şeydir. Prens söz dinleyen, hamarat bir ev hanımı olmaya aday, içindeki çılgın, içgüdüsel, arkaik kadın coşkusunu dizginleyen her genç kızın ödülüdür.

Şimdi masalın bütününe dönelim. Her şeyi yerli yerinde olan bir kız yaşarmış. Kız hem güzel, hem akıllı hem de yumuşak kalpliymiş. Bu nedenle de ona Pamuk Prens adı verilmiş. Herkes bu isimle anmaya başlamış. Ancak biraz büyümeye başladığında bu bü-

yümlü masal dünyası biraz karanlık bir hal almaya başlamış. Pamuk Prensesin gördüğü ilgi ve güzelliği başına bela olmaya başlamış ve kafası karışmış. Toplumun ondan beklediği, ahlaki duruş ile içinden gelen karanlık ve arzu dolu kadınlık duygusu onu bir seçim yapma aşamasına getirmiş. Bir an için sağduyusunu yitiren Pamuk Prenses kendisini büyük bir açmaz içinde bulmuş ve dünyaya kapatmış. İçindeki cadının da etkisiyle cinselliğinin farkına varmaya başlayan ve bu yönde bir eğilim gösteren Pamuk Prenses, sağduyusunun ürettiği mükemmel bir akılcı destek ile kendisini bulmaya başlamış. Bu sağduyu sayesinde içindeki arkaik kadın tiplemesinin kışkırtmalarından, ormanın tehlikeli ve ölümcül tehlikelerinden bir Prense evlenerek kurtulmuş. Onun sayesinde terk etmek zorunda kaldığı “saray” a yeniden dönme başarısını göstermiş.

Masalda anlatılan şey aslında çocuktan uygulaması istenilen şeydir. Anne masalı kızına anlatırken, “bak kızım, sen bir gün büyüyecek ve çok güzel bir genç kız olacaksın. Bu masaldaki gibi, büyümenin verdiği bazı dönüşümler, değişimler seni başka hayatlara zorlayabilir” demektedir. “İçindeki ses seni her zaman doğruya götürmeyebilir. Gençlik heyecanı ile yaşamak istediğin bir şeyler olabilir. Ama bu masalda da gördüğün gibi böyle davranan kızların başına neler geliyor. Ama sonuna kadar bu karanlık güçlere karşı direnirsen, bir gün bütün istediğin olur ve bir prens gelip seni uyku-

dan uyandırıp masalların dünyasına götürür. Toplumdan ve onun istediklerinden kaçma, sağduyunun sesini dinle, annen gibi bir hayat sür ve bu mutlu sonu sen de yaşa.”

Gerçekte, kız çocuklarına anlatılan bütün masallar mutlu sonla biterler. Ama mutlu sona ulaşabilmek için bir sürü, cadılar, cinler, devler ve kurtlar engelinin aşılması gerekir. Bu engeller, kız çocuğunun kaçınması gereken davranışların vurgulandığı, nasihatler içermektedir. Toplumsal ahlak, cinsellik ve aile kavramları kızın bilinçdışına iletilen mesajlardır.

Bu masalda Kırmızı Başlıklı Kız masalından farklı bir yapı vardır. masalı dümdüz, olduğu gibi okumak ve bir şeyler anlamak-çıkarmak da mümkündür. Diğer taraftan sembolik alt anlamlar da bulunabilecek bir masalıdır. Yani hem bilince hem de bilinçdışına hitap eden bir masal örneğidir.

İlk Günah ve Cennetten Kovulma

Doğduğumuzdan bu yana, özellikle geleneksel toplum yapısı içerisinde, hem dinle ilişkimizi sağlamak, hem de toplumsal kuralların içimize işlemesi için değişik kanallarla anlatılan mitlerin başında “ilk günah ve cennetten kovulma” miti gelmektedir. Öte yandan şunu da söylemeliyim: hiçbir mitos insanları bu kadar etkisi altına alamamıştır. Binlerce yıldır insanların yaşayışlarını ve toplumsal yapılarını etkilemiş ve onlara yön vermiştir. İnsanlar arasındaki ilişkilerin, evliliğin, tarımın, hamileliğin, doğayı sömürmeye başlamanın nedenini oluşturmuştur. Bu konuda söylenecek çok söz vardır.

Kutsal Kitaplarda ezeli ve ebedi olarak tanımlanan Tanrının, aynı zamanda her şeyin yaratıcısı olduğu vurgulanır. Semavi dinlerin hepsi, nüanslar dışında aynı yaratılış mitosuna inanırlar. Buna göre, tanrı dünyayı hiç yoktan ve altı günlük bir sürede yaratmıştır. Altıncı gün en son olarak da insanı yaratmıştır. Tev-

rat'ta iki yerde insan yaratılışı anlatılmaktadır. Birincisinde tanrının kendi suretinde erkek ve dişi olarak yarattığı anlatılırken ikincisinde Adem'in ve Havva'nın yaratılışı anlatılmıştır.

Tanrı cenneti ve oradaki her şeyi yarattıktan sonra, yerden aldığı topraktan Adem'i yarattı ve burnuna hayat nefesini üfleyerek ona can verdi. Sonra da onun için yarattığı cennetine koydu. Cennette yarattığı her şeyin efendisi olarak onu ilan etti ve her şeye isim verme hakkını Adem'e verdi. Çünkü henüz hiçbir şeyin ismi yoktu. Adem bir yandan her şeye isim verirken bir yandan da kendisine eş olabilecek bir varlık arayışında idi. Ancak bütün yaratıkların arasında ona eş olabilecek birisi bulunamamıştı. Tanrı bunun üzerine Adem'in yalnızlığının iyi bir şey olmadığını düşündü. Çünkü yaratılan her canlı çift olarak tasarlanmıştı ve onların içinde Adem'in yalnızlığı hoş değildi. Tanrı Adem'e kendisi bir eş yaratmak istedi. Onun üzerine bir uyku saldı. Adem derin bir uykuya dalınca tanrı, onun kaburga kemiklerinden birisini aldı ve ondan bir kadın yarattı. Kadını Adem'in yanına getirerek onu uyandırdı. Adem, karşısında kadını görünce, "şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir; buna Nisa denilecek çünkü insandan alındı. Bunun için anasını, babasını bırakacak ve karısına yapışacaktır ve bir beden olacaklardır" dedi. Anlaşılan Adem kadının adını

koymakla kalmamış, onun ve onunla ilişki içinde olacak erkeklerin de kaderlerini çizmişti. Cennet bahçesinde yaşamaya başlayan Adem ve Havva'nın bedenlerini örten bir giysi yoktu ve onlar bunun farkında bile değillerdi; utanç duymuyorlardı.

Tanrı, her ikisini de cennete koydu ve onlara her şeyi kendileri için yarattığını her şeyden yiyip içebileceklerini söyledi. Sadece bir tek meyveden, cennetin ortasındaki iyilik ve kötülüğü bilme ağacının meyvelerinden yemeyi yasaklamıştı. Eğer bu ağacın meyvelerinden yiyecek olurlarsa öleceklerini söylemişti.

Günler geçmeye başladı. Bir gün tanrının yarattığı hayvanların en hilekarı olan yılan Havva'ya yaklaşarak onu kandırmaya çalıştı. "Tanrının yemenizi yasakladığı bir meyve var mı?" diye sordu. Havva, "bahçenin bütün ağaçlarından yiyebiliriz; ama bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini ölürsünüz diye yasakladı" dedi yılan. Yılan, "kesinlikle ölmezsiniz, ondan yerseniz iyiyi ve kötüyü bilmeye başlarsınız; tanrı gibi olursunuz" diye kışkırttı. Bunun üzerine Havva, ağaca ve meyvesine tekrar baktı ve ağacın meyvelerinin cazibesini fark etti. Elini uzatarak bir tane kopardı ve ağzına götürerek ısırıldı. Tadı öyle hoştu ki, yemeğe devam etti. Tadını çok beğendiği için onu Adem'le de paylaşmak istedi ve ona da verdi. Adem de meyveyi yedi. İkisinin de gözleri açıldı ve bedenlerinin çııl-çıplak olduğunu fark ettiler.

Çok utandılar ve hemen incir ağacının geniş yapraklarından kopartarak bedenlerini örtecek önlükler yaptılar. Tam bu sırada tanrının sesini işittiler. Kendilerine sesleniyordu. Yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu anladıkları için çalılardan arasına saklandılar.

Tanrı onların kendisinden gizlendiklerini anladı ve onlara “nerdesiniz?” dedi. Adem, saklandığı yerden çıkmaya mecbur kalarak “sesini bahçeden işittim ve korktum; çünkü ben çıplaktım ve gizlendim” diye cevap verdi. Tanrı, “sana çıplak olduğunu kim söyledi? Yoksa sana yasakladığım ağacın meyvesinden mi yedin?” dedi. Adem, “yanıma verdiğin kadın o meyveden verdi ve ben de yedim” diye cevap verdi. Bunun üzerine tanrı Havva’ya dönerek, “nedir bu yaptığın?” diye sordu. Havva, “yılan beni kandırdı” diye cevapladı. Tanrı bu kez yılanı dönerek, “bunu yaptığın için seni lanetliyorum. Karnın üzerinde sürüneceksin, ömrünün sonuna kadar toprak yiyeceksin. Seninle kadın ve onun soyundan gelenler arasında düşmanlık da koyacağım. Sen onların ayaklarına saldıracaksın, onlar da senin başına saldıracaklar.” Tanrı bu kez kadına dönerek, onu da cezalandırdığını söyledi: “hamileliğini ve kadınlığının zahmetlerini artıracacağım. Ağrı-sızı içinde doğuracaksın. Arzun her zaman kocana olacak ve onun hakimiyetinde olacaksın.” Tanrı son olarak da Adem’e dönerek, ona verdiği cezaları saydı: “karının sözünü dinlediğin ve yemeni yasakladığım meyveden yediğin için, topra-

ğı lanetledim. Ömrünün sonuna kadar yemeğini ondan çıkaracaksın. İşini güçleştirmek için de ondan çalılar ve dikenler bitireceğim. Alnının teri ile ekmek yiyeceksin, çünkü topraktan geldin toprağa gideceksin.” Tanrı insanın tanrı gibi olduğunu artık iyi ile kötüyü ayırt edebileceğini düşünerek onu cennetten kovdu ve geri dönüp hayat ağacından yemesin ve tekrar ölümsüz olmasın diye Kerubileri ve her tarafa dönen kılıcın alevini görevlendirdi.

Adem bu olay üzerine, kendisinden yaratılan kadına Havva (hayatı olan) ismini koydu ve tarım yapmaya başladı. Yiyeceği her şey için emek harcamaya ve ter dökmeye mahkum olmuştu.

Öncelikle bu mitosun bir özet olduğunu söylemek istiyorum. Paganizmin yaratılış mitoslarındaki detaylara bakınca, kutsal kitaplarda işin bu kısmının biraz özet geçtiğini görebiliyoruz. Ancak üç semavi dinin mitoslarını bir araya getirdiğimizde mitosun tamamlandığını göreceksiniz. Bununla birlikte mitosun baştan sona sembolik bir dille yazıldığını yapılacak çözümlmelerden sonra bambaşka bir boyut kazanacağını şimdiden söyleyebilirim.

Yukarıda da vurguladığım gibi kutsal kitapta iki farklı yerde insanın yaratılışından söz edilmektedir. İlkinde kadın ve erkek olarak insanın yaratıldığı anlatılırken, ikincisinde önce erkeğin yaratıldığı sonra kadı-

nın yaratıldığı detaylı olarak anlatılır. Buradan yola çıkarak mitosun biraz kopukluklar veya çelişkiler taşıdığını söyleyebilirim. Bu yüzden bu sorunu ortadan kaldıracığına inandığım bir Musevi mitosunu sizlerle paylaşmak istiyorum.

Tanrı insanı ilk yarattığında kadın ve erkek (Adem ve Lilith) olarak topraktan var etmişti. Her ikisi de aynı zamanda ve aynı maddeden yaratıldıkları için birbirleriyle eşit statüde idiler. Tanrı onları, onlar için yarattığı cennetine koydu. Ancak kısa süre sonra ikisinin arasında bir tartışma çıktı. Tartışma sevişirken kimin üstte olacağına ilişkin bir tartışma idi. Erkek “ben üstte olacağım” derken; kadın “senin üstünlüğün ne, asıl üstte ben olmak istiyorum” diye cevap veriyordu. Uzun uzun tartıştılar; ancak bir sonuca varmaları mümkün olmadı. Bunun üzerine Adem tartışmaya tanrının hakemlik yapmasını istedi. Lilith ise bunu istemedi, tanrının kendisini desteklemeyeceğini düşünüyordu herhalde. Ve oradan ayrıldı.

Adem tanrının yanına gitti ve durumu anlatarak Lilith’den şikayetçi olduğunu söyledi. Hatta kendisinden kaçtığını söyledi. Bunun üzerine tanrı, Lilith’in peşinden üç melek gönderdi ve onu geri dönmeye ikna etmelerini istedi. Ancak Lilith dönmek istemedi ve üç melek elleri boş döndüler. Tanrı çok sinirlendi ve Lilith’i lanetleyerek onu şeytanın hizmetine verdi. O günden sonra Lilith, şeytanın hizmetin-

de görev yapmaya; bebekleri uyurken öldürmeye ve yalnız erkekleri gece baştan çıkarmaya başladı.

Lilith kaçınca Adem yalnız kaldı. Günler geçiyor, Adem'e yaratılanlar arasından bir eş bulunamıyordu. Bu duruma üzülen tanrı onun yalnızlığına bir çare bulma çabasına girdi. Adem'in gözü önünde ona bir eş yaratmaya başladı. Hammadde olarak kemik, bağ dokusu, kas, kan ve bağırsak kullandı. Bir düzenleme yaptıktan sonra bunları deri ile kapladı ve bazı yerlerini de kılla süsledi. Adem, kendisi için tanrının yarattığı yeni kadını görünce midesi bulandı ve beğenmediğini söyledi. Tanrı iyi bir şey yaratmadığını düşünerek ondan da vazgeçti. Bu yeni yaratılan kadının akıbeti meçhuldür.

Tanrı üçüncü kez daha dikkatli davrandı. Adem uyurken onun bedeninden aldığı kaburga kemiğinden Havva'yı yarattı; onu uyandırmadan önce beğensin diye, saçlarını ördü; her yerini süsledi. Adem uyanıp yanında bu yeni kadını görünce hemen hayran oldu.

Mitosun buradan sonrası yukarıda da anlattığımız gibi Kutsal Kitapta detaylı olarak verilmiştir. Kutsal kitapta bu kısım sanki sansüre uğramış gibidir. Oysa ki, bu mitostan da anlaşılabileceği gibi Havva'nın Adem'e eş olarak yaratılan üçüncü kadın olduğu çok açıktır. Bir başka nokta ise bu mitosta herhangi bir yasaktan söz edilmez. Hatta iki cins arasında çıkan ilk ve tek tartış-

manın cinselliğin yaşanması sırasında alınacak pozisyonla ilgili olması da bir hayli ilginçtir.

Mitosdaki sembolik öğeleri kısaca özetlemeye çalışacağım:

Her şeyden önce mitosda insanın topraktan yaratılmış olması ve tanrının suretinde yaratılmış olması anlamlıdır. Toprağın hemen her şeyin annesi gibi gösterilmesi, en önemli sembollerden birisidir ve dünyanın her yerinde de aynı şekilde anlaşılır. Bu nedenle Toprak “ana” sıfatıyla anılırken, gökyüzü tersine “baba”dır. Gökyüzünde yaşadığını düşündüğümüz tanrı da her ne kadar kutsal kitaplarda cinsiyetsiz olarak görülse de aklımızda hep eril, hatta erkek bir tanrı figürü şeklinde yer alır. Gerçekten de insan bir şeyden yaratılacaksa toprak gibi anaç bir sembol kullanılmalıydı. Tanrının insan suretinde olması inancı da hemen her kültürde bulunan bir imajdır. Antikçağ pagan kültürlerine bile baktığımızda tanrıların büyük bir bölümünün insan suretinde düşünüldüğü anlaşılır. Metindeki bir başka sembol “hayat ağacı” sembolü olup, günümüze kadar sanatı etkilemiş, betimlemede bolca kullanılmış bir motiftir. Metne bakıldığında ise cennetin ortasında bulunan bu ağacın meyvesinden yiyen insan “sonsuz bir hayata” sahip olmakta ve ölmemeyi garantilemektedir.

Sanırım burada herkesin en çok ilgisini çeken şey yasak meyve ve ondan yenmesi sahnesidir. Bu sahne

baştan sona bir sembolizm içermektedir. Cennetin ortasında yer alan ve tanrının biricik yaratıkları olan insandan gizlediği, onlara yasakladığı ağaç, bilinmezleri bilme ağacı olarak geçmektedir. Bununla birlikte tanrı insana bunu yasaklarken, bu ağaçtan yersen ölürsün diye korkutmaya çalışır. Hayat ağacının yanında yer aldığı da vurgulanan bu ağacın bu durumda aynı zamanda ölüm ağacı olduğunu söyleyebilirim. Yani insan yerse bu ağacın meyvesinden, hayat ağacının meyvesinden kazandığı ölümsüzlük özelliğini yitirecek ve ölecektir. Hakikaten de kutsal kitaplar Adem'in uzun yaşamasına rağmen öldüğünü yazarlar. Sonuçtan da görüyoruz ki, bu ağacın meyvesinden yiyen insana ölümün yanı sıra cennetten kovulma ve diğer ufak-tefek cezalar da verilmiş. Bu durumda çok önemli bir ağaç olduğunu söyleyebilirim; hatta tüm insanlığın hayatını etkileyecek ve şekillendirecek kadar önemli bir ağaçtır. Bu ağacın ne olduğu ve nasıl bir meyveye sahip olduğuna hiçbir kaynakta rastlanmaz; ancak insanlar tarihin en eski çağlarından bu yana bu ağacın elma ağacı olduğu konusunda uzlaşmış görünürler. Bu meyve ağacı elmadır. Psikanalistler öteden beri meyvelerin büyük bir kısmının kadın cinsel organı ile ilişkili olduğunu vurgularlar. İlk günah konusunu işleyen tüm yazar ve sanatçılar, bu meyveyi elma olarak hem de kırmızı bir elma olarak tasvir etmişlerdir. Hatta bazı araştırmacılar bunun cinsel ilişkiyi temsil etti-

ğinde de hem fikirdirler. Gerçekten de işlenen suçun bir cinsellik suçu olduğu çok açıktır. Delilleri yeniden değerlendirdiğimizde Adem’le Havva’nın işledikleri suçun cinsellik olduğu sonucuna varabiliriz. Bu durumda yasak olan şeyin de cinsellik olduğunu ve meyveyi yemekle sembolize edildiğini söylemeliyim. Diğer sembolik öğelerden birisi de çıplaklıktır ve bu teoriyi destekleyen bir semboldür. Çıplak olduğunun farkına bile varmayan Adem’le Havva’nın işlediği suçun sonunda çıplaklıklarını fark etmeleri ve bedenlerinin bazı bölümlerini kapatma ihtiyacı duymaları işlenen suçun cinsellik olduğunun diğer bir göstergesidir. Burada diğer Musevi mitosunda kadın ve erkek arasında cinsellik sorun olunca tanrı bu sorunu tekrar yaşamamak için cinselliği de yasaklamış olmalıdır. Yılanın da dediği gibi bu meyveden yerse birisi tanrı olur. Tanrı olmak yaratan olmaktır. Yaratmak sadece tanrıya mahsustur. Bütün dinlerin ortak temalarından birisidir bu. İnsanın tanrı gibi olması yaratıcı olmasıdır. Kadının bedeninden yeni insanlar yaratmasıdır. Tanrının istemediği şey bu olmalı; “tek yaratıcı ben olmalıyım. Benim işime burnunuzu sokarsanız size haddinizi bildirmek zorunda kalırım.”

Bu mitosun en sembolik ve etkili figürlerinden birisi yılanıdır. İnsanın cennetten kovulmasına neden olan başlıca suçlu yılan olarak gösterilir. Yılanın Freudien bir bakışla penisi sembolize ettiğini söyleyebilirim. Bu

durumda işlenen suçun cinsellik olduğu daha da ortaya çıkar. Kutsal Kitapta yılan konusuna pek girilmezken bu konuda da İslam mitolojisinden yararlanmakta fayda görüyorum. Neden yılan insanı kandırmaya çalışsın ki?

Tanrı, Adem'i yarattıktan sonra melekleri de yaratmıştı. Adem'i topraktan yaratan tanrı, melekleri ateşten yaratmıştı. Cennetteki her şeyi Adem'in emrine verdikten sonra, meleklerden de ona tapınmalarını istemişti. Bütün melekler tanrının bu isteğini yerine getirip insana tapınırken, İblis bu duruma isyan etmişti. Tanrıya "ben senden başkasına tapmam, başkasına kulluk etmem" diyordu. "Ben zaten ondan daha üstünüm, beni ateşten onu topraktan yarattın." İblis bu gerekçelerle Adem'e tapmayı reddetmişti. Tanrı İblis'in bu tutumunu kendisine karşı isyan olarak algılayıp onu cennetinden kovmuş ve lanetlemişti. Tanrının kendisini kovmasına sinirlenen İblis tanrıdan kendisine "yeniden dirilecekleri güne" kadar izin vermesini istedi. İnsanın tanrıyı kendisi kadar sevmediğini ispatlamak istiyordu. Tanrı ona iddiasını ispatlamak üzere kıyamet gününe kadar süre verdi. İblis bu güne kadar insanın tanrıyı yeterince sevmediğini, onun yolundan gitme konusunda çok emin olmadığını göstermekle görevlendirilmiş oldu. Kıyamet günü, İblis'in veya insanların tanrıyı daha çok sevdikleri ortaya çıkacak. İslam mitosunda tahmin edebileceğiniz gibi, İblis yılan

kılığında insana ilk günahını işletmişti. Hem de tanrının en sevdiği kulu olan Adem'e. İblis ilk iş olarak söylediklerini tanrıya ispatlayabilmek için hemen cennete girmiş ve orada her şeyden bihaber olarak dolaşan Adem ve Havva'yı görmüş ve onları kandırmıştı.

Bir başka İslam mitosunda, yılanın bu olay gerçekleşene kadar ayakları üzerinde yürüyen bir canlı olduğu anlatılmaktadır. Bu durumda, Kutsal Kitapta tanrının yılanı sürünmeye mahkum etmesi tek ceza olmalıdır; aynı zamanda tanrı yılanın ayaklarını da almıştır.

Bu mitos, Kutsal Kitap'ta yer alan yılan figürünün insanı kandırmasının nedenini gayet güzel bir biçimde açıklamaktadır. İslam mitosu ayrıca, günahı Adem ve Havva'nın ayıp yerlerini birbirlerine göstermek yoluyla işlediklerini açıkça anlatıyor. Bu işlenen suçun içeriğini de açıklaması açısından önem taşıyordu.

Yasak meyve yiyenlerin ölümlü olacağı da gözden kaçırılmaması gereken bir semboldür. Ölümsüz bir yaşam olan cennette, cinselliğin yasak olması doğumun da olmayacağı anlamına geliyor. Ölüm yoksa zaten doğuma da ihtiyaç yok demektir. Cinsel ilişki nüfus artışı demektir. Nüfusun artıyor olması da ölümün doğa kanunu olarak anlam bulması demektir. İnsanların cennet dışına çıktığında ölümlü olması bu nedenle önem taşımaktadır. İnsana vaat edilen cennet yine ölümsüzlük içeren büyük bir rüyadır.

Bu mitostaki en önemli motiflerden birisi hiç şüphesiz ki “cennetten kovulma” motifidir. İnsanın dünyasına anlam katan ve insanın ölüm korkusunu en hafife indiren cennet hayalidir. İnsan-tanrı ilişkisinde yeni bir dönem başlatan bu olay, insanın yaşam biçimindeki en büyük değişikliklerden birisinin gerçekleştiğini ima eder. Arkeolojik olarak da gerçekten tarıma geçiş önemli bir dönüm noktası teşkil eder. İşlenen suçla verilen ceza arasında aslında anlamlı bir ilişki vardır. Aşağıda bu konuda detaylı bir açıklama sizi bekliyor.

Bu mitosla ilgili sizlere sunmak istediğim son metin Musevi mitolojisine ait olup tanrının Havva’yı neden Adem’in bedeninden yarattığı ile ilişkilidir. “Onu erkeğin kafasından yaratmayacağım, öyle yaparsam kendini beğenmiş olur; onun gözlerinden de yaratmayacağım çünkü o zaman şehvetli bakışlara sahip olur; kulaktan yaratmak da onu ukala yapar; onu ağızından da yaratmayacağım yoksa geveze olur; kalp de olmasın çünkü o da kıskançlık yaratır; onun elinden de yaratmayacağım, yoksa başkalarının işlerine karışır; ayak zaten olmaz sonra ortalıkta sürter. Giysilerinin altında ve insanın gözlerinden uzakta olan kurgudan yarattım onu. Çünkü onun gösterişi, sessizliğinde ve evde yerine getirdiği görevlerin ona verdiği mutluluktur.” Bu düşünce kadının yerinin tanrı tarafından belirlendiğinin ve kadın erkek ilişkisinin

yürümesinin koşulu gibi kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

Daha sıkı bir inceleme ile başka semboller de bulabiliriz; ama bu kadarının bile bize çok veri sağladığını söyleyebilirim. Bu mitoslar ve sembollerden sonra mitosu yeniden şu şekilde değerlendirebiliriz. Tanrı insanı önce çift olarak yaratmıştı; Adem ve Lilith. Bunlar arasında cinsel ilişkide alınacak pozisyon yüzünden kavga çıkar ve Lilith, Adem'i terk eder. Tanrı da o onu lanetler. Tanrı Adem'in yalnızlığına üzülür ve ikinci bir kadın yaratsa da bu kez Adem onu beğenmez ve yok edilir. Tanrı bu kez üçüncü denemeyi yapar ve Adem'in kaburgasından aldığı kemikten Havva'yı yaratır. Bu kez ihtiyatlı davranmaktadır; aralarında bir sorun çıkmasın diye Adem'in bu ilişkinin efendisi olduğunu ilan eder. İlk seferinde tartışma konusu olan cinsel ilişkiyi de tümünden yasaklar. Böylece ikisi arasında bir sorun çıkmayacağından emin olarak onları cennete koyar. Sonsuz yaşama sahiptirler her ikisi de. Onlar sorunsuz yaşayıp giderken, Adem'e secde etmeyi reddederek lanetlenen şeytan yılan kılığında insanların ipliğini pazara çıkarmak için, onları cinsel ilişkiye girmek konusunda kandırır. Adem ve Havva, yılanın da ısrarı ile tanrı gibi olmak istemişlerdi. Her şeyi bilmek istiyorlardı. Tanrı gibi yaratıcı olabileceklerini düşünmüşlerdi. Yasak olması ilişkiyi daha da cazip hale getiriyordu. Ve şeytana uyarak birbirlerinin ayıp nok-

talarını “bilmeye” karar verdiler. Birden çıplak olduklarını fark ettiler. Ve tanrıdan saklanmaya başladılar.

Tanrı onların kendisi gibi tanrılığa özenmelerini hoş karşılamadı ve onlara değişik cezalar verdi. Yılanın ayakları olmayacak ve ömrünü sürünerek ve de insanla savaşıarak geçirecekti. Havva yaratıcılığının bedelini çok ağır-sızı çekerek ödeyecekti. Adem ise cennet bahçesinde olduğu gibi rahat olmayacaktı; yiyecek her şey için çalışması ve toprakla mücadele etmesi gerekiyordu. Bu cezalar onların cinsiyet rollerini de belirliyordu. Adem toprakla ilgilenirken Havva çocukları ve evi ile ilgilenecekti. Cennetteki rahat yaşama ancak ölümden sonra ve tanrının istediği gibi bir yaşam sürerlerse kavuşabileceklerdi. Yeni yaşamını kurduğu dünya insanın şeytanla hesaplaşmasının arenasıydı.

Bütün bunlar tanrının insan ve onların ilişkileri üzerine düşüncelerini belirtmektedir. Ancak yine de bu kadar açıklamaya rağmen havada kalan bir şeyler olduğunu itiraf etmem gerekir. Temel sorun aslında şudur: Bu öyküye neden ihtiyaç duyulmuştu? Bir başka deyişle, bu mitos hangi ihtiyacın karşılayıcısı olarak ve niçin üretilmişti? Bu soruların cevabı aslında yine mitosun içerisinde yatmaktadır. Bu cevaba ilişkin ipuçlarından birisi, “cennetten kovulma”dır. İnsanın bir yaşam biçiminden bir başka yaşam biçimine geçmesidir. İnsanın bu geçişi cinsel bir “suç” yoluyla gerçekleşecek veya mecbur kalacak. Bu geçiş ayrıca kadın

ve erkek arasındaki ilişkileri de yeniden düzenleme ihtiyacını ortaya çıkaracak. Şimdi insanlık tarihinin arkeolojik veriler ışığında böyle bir döneminin olup olmadığı sorusuna cevap arayalım.

Dünyadaki yaşam macerasına çok daha eskilerde başlayan insanın alet yapmaya başlaması 2,5 milyon yıl öncesine kadar gider. İnsan yaşamı bu tarihlerden başlayarak son buzul çağı sonlarına kadar çok değişmeden devam eder. Doğada bulduğu bitkisel besinleri toplayarak ve avcılık yaparak geçimini sağlayan insanın yaşamı M.Ö. 10 binli yıllara gelindiğinde değişmeye başlar. Buzul çağının sona ermesi ile kutuplara doğru çekilen buzulların arkada geniş otlaklar bırakması av hayvanlarının da buzulların arkasından hareket etmelerine neden olmaya başlamıştı. Küçük kabileler halinde yaşayan insanların toprak, bitki ve hayvan dünyası ile daha yakın bir ilişki kurmasına neden olan bu değişim, bir anda gerçekleşmiş değildi elbette; bu binlerce yılda gerçekleşen bir süreçti. Bu süreç içinde insanın gereksinim duyduğu besinin büyük bir bölümünü kadınların toplayıcılık yaparak sağladığı bilinmektedir. Vitamin ve protein ihtiyacının büyük bir bölümünü sağlayan kadının konumu ise erkeklerden çok farklı değildi. Kadın-erkek arasındaki söz konusu ilişkiler fiziksel ve doğal koşullar tarafından belirlenmişti. Dünyanın biraz daha ısınması, insanın çevresini daha iyi tanımaya başlaması ve alet yapımının gelişmesi in-

san nüfusunun hızla artmaya başlamasına neden olmuştu. Bu nedenle daha fazla besine ihtiyaç duyan insan çevresini de tüketmeye başlamıştı. Doğanın kendisini yenilemesine izin vermiyordu. Özellikle kolay avlanan av hayvanlarının tükenmesi ve diğer hayvanların buzulların peşinden gitmeleri, insanı yeni besin kaynakları bulmaya itmiş olmalıydı. Bu dönemin sonunda insan, toprakla ilişkisini yeniden değerlendirmeye ve ihtiyaç duyduğu bitkisel besinleri kendisi yetiştirmeye başlamıştı. İnsanın bu ilk tarımsal faaliyeti Anadolu-İran-İrak üçgeninde gerçekleşmişti. Bitkilerin yeniden yetiştirilmeleri, bazı hayvan türlerinin evcilleştirilmesi insanın beslenme alışkanlıklarında değişikliklere yol açmış olması muhtemeldir. Her şeyden önce besin kaynakları ile ilgili bu değişimin insanın yaşam biçimini değiştirmiş olması gerekir. Göçebe olarak yaşayan insanın coğrafya ile de ilişkisi değişmiş olmalıydı. Gerçekten de bu tarihlerden itibaren insanın yerleşme pratiklerinin oluşmaya başladığını gözlemleyebiliyoruz. İnsanın daha sabit yaşamaya başlaması nüfusun daha da artmasına neden olmuştu. Bu da daha fazla yiyecek anlamına geliyordu. Daha fazla yiyecek daha yeni ve başarılı teknoloji ile olabilirdi. Bu birbirini tetikleyen süreç bu güne kadar gelmiş ve uygarlığın oluşumunu sağlamıştı.

Yapılan antropolojik ve arkeolojik araştırmalar bu gelişmelere yol açan nedenin nüfus artması olduğunu

ortaya koymaktadırlar. Hatta halen Afrika ve Avustralya gibi yerlerde yaşayan avcı-toplayıcı kabilelerin nüfus planlaması yaptıkları için bu teknolojik gelişmeye ihtiyaç duymadıkları, doğanın verdikleri ile yetindikleri için aynı yaşam biçimini devam ettirdiklerini ileri sürmektedirler.

Yerleşik düzene ve üretime geçen insanların yaşam pratiklerinde de ciddi değişimler olmuştu. Toplu halde ve daha kalabalık yaşamaya başlamak, besin üretimi ve avcılık, kültür üretimi eski göçebe kuralların yetersiz kalacağı bir yeni yaşam biçimiydi. Her şey değişmişti toplumsal kurallar, bir arada yaşamayı sağlayan, belli müştereklerde buluşmayı sağlayan bir hukuk ve ahlak sisteminin oluşturulması gerekiyordu. Yeni iş bölümü yapıldı. Kadının tarımı keşfeden cinsiyet olmasına rağmen yeni iş bölümünde tarım erkeğin ilgi alanına kaydırılmıştı. Eski yaşam biçiminde besin kaynaklarının % 80'ini sağlayan kadının bu oranı oldukça düşmüştü. Çünkü tarım ve hayvanların evcilleştirilmesi, bitkisel ve hayvansal ürünlerin toplanma ihtiyacını azaltmıştı. Bu da kadının ekonomik getirisinin daha da azalmasına neden olmaktaydı. Kadın giderek evle sınırlandırılan bir doğurma aracı haline dönüşmeye başlamıştı. Üstelik bir arada yaşamamanın yeni koşulları mahremiyet ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu beraberinde başka kavramlar da getirmişti; ahlak, mülkiyet, aidiyet...

Tarih boyunca kültür üretimi her zaman erkeğe ait bir alan olmuştur. Bu nedenle de kadına burada düşen rol erkeğin verdiği kadarıyla sınırlı olmaktadır. Kültürün en büyük düşmanı ise, cinselliği. Cinselliğin kontrollü yaşanması mecburiyet haline gelmişti. Aksi takdirde kaotik bir ortam olacak ve kültür üretimi imkansız hale gelecek, insanlar bir arada yaşamayacaklardı. Cinselliği kontrol altına almanın en kolay yolu da kadını kontrol altına almaktır. Erkek de bunu yaptı; kadını evle sınırlandırdı; evlendirdi.

Bu gelişmeler Eski Taş Devri'nden Yeni Taş Devri'ne (Paleolitik Dönemden Neolitik Döneme) geçişte yaşanmıştı. Günümüzden yaklaşık 10.000 yıl öncesiydi. Bu bilimsel açıklamadaki kurgu ile ilk günah ve cennetten kovulma mitosu arasındaki benzerlikler dikkatinizi çekmiştir. Gerçekten de bu mitos tarihin derinliklerinde yaşanan bir gelişmenin sonraki insanlar tarafından anlamlandırılma çabası ile oluşturulmuştu. Onlar kendilerinin kaderi gibi görünen yaşam biçiminin nasıl olup da üzerlerine yapıştığının dinsel boyutunu açıklıyorlar bu mitosla.

Adem Kutsal Kitap'ta anlatıldığı gibi ilk insan değil ilk tarımcıydı. Lilith ve Havva ise gayet net bir biçimde avcı-toplayıcı toplumun güçlü ekonomik getirisi olan kadının tarım ve yerleşik kültürün fakirleştirilmiş ve sınırlandırılmış kadının temsil ediyorlardı. Eski yaşam biçiminin kadını yeni toplumsal yapıya ayak

uydurmakta güçlük çekmişti. Bu nedenle yeni yaşam biçimi içinde kadının konumunun yeniden gözden geçirilmesi gerekmiş ve yeniden konumlandırılmıştı. Cennetten kovulmaya neden olan cinsel ilişki ise açıkça avcı-toplayıcılıktan yerleşik ve üretimci yaşam biçimine geçilmesini zorunlu kılan nüfus artışını sembolize etmekteydi. Yılan ise ölüm ve yaşam sembolüydü. İnsanı ölümlü kılan yılan aynı zamanda yeni bebeklerin doğmasını sağlayan cinsel bir güdü konumundaydı. Yılan tarıma geçiş ve üretim demektir. Toprağın işlenişiydi yılan; nüfusun artışıydı.

Diğer yandan bir başka pencereden bakıldığında, bu mitos ve gelişmeler kadının makus talihinin de ortaya çıkmasının öyküsünü oluşturunuyordu. Birbirlerine eşit iki varlıktan egemen ve egemen olunana bir dönüşümdü. Erkek egemenliğinin başlangıcının mitosunu idi. Hatta kutsal bir sözden kanuna dönüşümdü. Çünkü artık erkeğin kadının efendisi olduğu tanrının ağzından çıkan sözlerle bir kadere dönüşmüş idi. Kutsal bir yasa idi ve değişmezdi. Uysal kadının yaratılışı, Lilith'lerin lanetlenmesinin belgesiydi. Bu mitos anlatıldıkça üretilecek, kültür aynı yönde devam edecekti. Nehrin yatağını tanrı belirlemişti, su uysal uysal akmalıydı. Ödül, kovulduğumuz cennetti; kültürün, uygarlığın, yasağın olmadığı, cinselliğin sınırlandırılmadığı bir "eski" dünya.

Önerilen Kaynakça

- Eliade, M. (1993) *Mitlerin Özellikleri* (çev. Sema Rifat) Simavi Yayınları.
- Estes, C.P. (2003) *Kurtlarla Koşan Kadınlar. Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler* (çev. Hakan Atalay). Ayrıntı Yayınları.
- Freud, S. (1978) *Rüyalar ve Yanılgılar Psikolojisi*. (çev. A. Seden) Altın Kitaplar Yayınevi.
- Fromm, E. (1997) *Rüyalar, Masallar, Mitoslar* (çev. Aydın Arıtan, H. Kaan Ökten). Arıtan Yayınevi.
- Gezgin, İ. (2004) *Mythos ve Logos: Mythology. Hayatımıza Yön Veren Söylenceler*. Güncel Yayıncılık.
- Gezgin, İ. (2007) *Kültürlenme Sürecinin Mitik Kahramanı: Gılgamış*. Sel Yayıncılık (Yayına Hazırlanıyor).
- Hughhess, J.D. (2000) "Dream Interpretation in Ancient Civilisations." *Dreaming*, vol.10; 7-18.
- Jung, C.G. (2005) *Dört Arketip* (çev. Zehra Aksu Yılmaz) Metis Yayınları.
- Schimmel, A. (1998) *Sayıların Gizemi* (çev. M. Küpüşoğlu) Kabalcı Yayınları
- Trigger, G.B. (1997) *A History of Archaeological Thought*. Cambridge Univ.Press.
- Tura, S.M. (2002) *Şeyh ve Arzu*. Metis Yayınları.
- Tura, S.M. (2005) *Freud'dan Lacan'a Psikanaliz* (III.baskı). Kanat Kitap.
- Tura, S.M. (2005) *Günümüzde Psikoterapi* (II. Baskı). Metis Yayınları.
- Winnicott, D.W. (1998) *Oyun ve Gerçeklik* (çev. Tuncay Birkan). Metis Yayınları.
- Zingsem, V. (2006) *Lilith, Ademin İlk Karısı*. (Çev. D.D. Yüzer) İlya İzmir Yayınevi.

İSMAİL GEZGİN

Kırmızı Başlıklı Kız'dan İlk Günah'a...

Masalların Şifresi*

Masallar toplumsal ürünlerdir ve şifreli diyebileceğimiz bir anlam dizgesine sahiptirler. Hatta masallar ve mitoslar yoluyla toplumların ortak bir sembolik dil oluşturduklarını söyleyebiliriz. Aksi takdirde Danimarka'da üretilen bir masalın Anadolu'da da anlatılıyor olması anlaşılamaz bir durum oluştururdu.

Masalların cinsiyeti de farklıdır ve anlatılacak kişinin cinsiyetine göre değişir.

Kızına masal anlatan anne aslında erkeğin felsefesini aktarmaktadır. Eril toplum kadını masal yoluyla daha çok küçükken şekillendirmekte; böylece kendi adına çıkabilecek problemleri önlemektedir.

Masalların Şifresi, sembolik dillerin daha iyi anlaşılması ve masalların büyülü dünyasının sırlarını keşfetmek için...

ISBN 978-975-570-342-8

*SEL YAYINCILIK